

UČITEL NA FRONTĚ

DENÍK LEGIONÁŘE
JOSEFA DUDKA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

EDICE PAMĚTI
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

UČITEL NA FRONTĚ

DENÍK LEGIONÁŘE JOSEFA DUDKA

UČITEL NA FRONTĚ

DENÍK LEGIONÁŘE JOSEFA DUDKA

Copyright © Československá obec legionářská, 2019
Photos © archiv J. Pavelkové, sbírka ČsOL, VÚA-VHA, 2019
Czech Edition © Československá obec legionářská, Praha 2019

ISBN 978-80-87919-55-2 (Československá obec legionářská)
ISBN 978-80-7557-193-9 (Nakladatelství Epoque)
ISBN 978-80-7557-731-3 (PDF)

OBSAH

Úvodem —	11
Odjezd —	13
V Hallu —	21
V důstojnické škole v Innsbrucku —	33
Zase v Hallu —	39
Ve Vídni —	44
Rok 1916 —	48
Do pole —	49
V etapě —	52
V nemocnicích —	57
Zase u kádru —	60
Na italské frontě 1916 —	62
Druhá cesta na ruskou frontu —	95
Podruhé na ruské frontě —	98
Odchod z ruské fronty —	129
Podruhé na italské frontě —	131
V zajetí —	149
V nemocnici v Nové Cuci —	151
Udine —	155
V Calci di Pisa —	159
V zajateckém táboře Monte Cassino —	179
V Sale Consilině —	194
Sulmona – Fonte d'Amore —	209
Rukujeme do československého vojska —	214

Ve Spolettě — 216
Výcvik v Campellu — 218
Ve válečném pásmu — 229
Ferrara di Monte Baldo — 234
V kulometném kursu v Illasi — 243
Na frontě proti Rakousku — 246
Zase za frontou — 259
Návrat do vlasti — 277
Doma — 279
Na Slovensku 1919 — 282
Nový vpád Maďarů na Slovensko — 300
Konec nevyhlášené války — 314
Přílohy — 327
Dokumenty — 339
Poznámka editora — 350

Vážené sestry, vážení bratři,
milí čtenáři,

v ruce právě držíte jubilejní desátý svazek naší úspěšné edice Paměti Československé obce legionářské. Splácíme jím také náš malý dluh. Poprvé totiž vydáváme paměti příslušníka čs. vojska v Itálii, čímž jsme v rámci edice obsáhli všechny tři nejdůležitější části čs. revolučního vojska v první světové válce. Pro tak dlouhé čekání byly dva důvody. Knihy v této edici se snažíme vydávat k vybrané jubilejní události, a protože italská legie vznikla jako poslední a své úspěšné bojové vystoupení měla až v průběhu léta a podzimu 1918, bylo vydání prvních „italských pamětí“ plánováno na rok 2018. V tento jubilejní rok však bylo různých akcí a aktivit velké množství. Slavili jsme nejen sto let republiky, ale také století od bojů u Bachmače, čeljabinského incidentu, ozbrojeného vystoupení proti bolševikům a bojů v Povolží v Rusku, boje v Alsasku a u Terronu a Vouziers ve Francii, boje na Piavě a Doss Altu v Itálii a zabezpečení hranic nového státu. Zkrátka toho bylo tolik, že se ani vše plánované nestihlo zrealizovat. O to více potěšily kladné reakce na akce uskutečněné.

Náš dluh italským legionářům tak splácíme nyní. A opět je tak činěno k dalšímu stoletému jubileu – k výročí bojů na Slovensku. Zde k různým střetům a šarvátkám se sousedním Maďarským docházelo nepřetržitě od vyhlášení Československa, ale po vzniku Maďarské republiky rad bylo jasné, že dojde k válce. Ta se nakonec odehrála mezi dubnem a červencem 1919 a početně slabé a špatně vyzbrojené čs. jednotky čelily dobře vybaveným Maďarům. Svůj úkol zvládly, byť s velkými ztrátami, se ctí. Legionáři z Itálie na tom měli nemalý podíl.

To vše, a samozřejmě mnohem více, zachytil Josef Dudek na stránkách svého deníku. Je v něm zachycen jak přerod brance rakousko-uherské armády v bojovníka za československou samostatnost, tak stesk po domově a těžký život na ruské, italské a slovenské frontě. Věřím, že jeho svědectví zaujme širokou čtenářskou obec, protože ač se jedná o zážitky z války, je zároveň vřelým lidským příběhem.

*plk. v. z. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D.
předseda Československé obce legionářské*

Milí čtenáři,

v rukou právě držíte deník mého dědečka Josefa Dudka. U dědečka Dudka v Sychotíně jsem od malička trávil spolu se svou sestrou a bratrancem Jirkou letní prázdniny. Z té doby jsou i mé nejstarší vzpomínky. Dědeček byl nesmírně laskavý, pracovitý a klidný člověk. Nepamatuji si, že by na někoho někdy zvyšoval hlas. Přesto měl přirozenou autoritu u nás dětí, u svých žáků i ostatních lidí, kteří ho znali a přišli s ním do styku. Dědeček nás také už jako malé zapojoval do práce. Uklízeli jsme posekané dříví, sbírali jsme na zahradě chrousty, nosili dědovi oběd, když pracoval v lese na průklestu stromů. Učil nás znát hodiny, četl nám, každý den jsme museli napsat aspoň pár řádek do deníku, abychom prý přes prázdniny „nezvlčili“ a všechno nezapomněli.

Později, když k nám dědeček s babičkou Františkou začali v zimě jezdit do Prahy, provázel nás děti po památkách. Hledali jsme domovní znamení, počítali věže (je-li jich sto). Nejvíc jsme se těšili na závěr vycházky, která končila v hospodě - dědeček si dával „frťánka“, my dostali párek.

A ještě později, již jako vdaná jsem se svým mužem navštěvovala dědečka v Sychotíně. Ten se nám jednou zmínil, že si psal za první světové války deník a že ho má ještě schovaný, ale že je ve špatném stavu. Půjčili jsme si ho a nechali jej v Praze převázat. Moje matka Jarmila přemluvila dědečka, aby ve psaní pokračoval. Po jeho smrti v roce 1981 přepsala deník na stroji. V roce 1997 ho poslala do soutěže vzpomínkových a historických prací, kterou pořádaly Český svaz bojovníků za svobodu a Historický ústav AČR. Deník Josefa Dudka vyhrál 1. cenu. K slíbenému vydání tiskem tenkrát však z finančních důvodů nedošlo.

Jsem proto vděčná Československé obci legionářské, že se zasadila o vydání deníku a že tak můžeme zanechat nejen svým potomkům památku na život jejich předka, ale celé republice vzpomínku muže, který neváhal nasadit svůj život v boji za její samostatnost.

*Jana Pavelková
vnučka Josefa Dudka*

ÚVODEM

Tyto zápisky jsem začal psát, přesněji řečeno přepisovat, v roce 1927, kdy jsem učiteloval na měšťanské škole v Olešnici na Moravě. Bydlel jsem s manželkou a dvěma dětmi v Sychotíně, kde jsme si v roce 1922 vystavěli domek na zahradě manželčiny rodičů. Už když jsme se tam nastěhovali, pocítil jsem nevěli pana inspektora: proč prý nebydlím v místě školy, kde jsem vyučoval, tj. v Kunštátě, jak žádá předpis. Odpověděl jsem, že mám do Kunštátu celých 9 metrů, tj. přes šířku bývalé staré silnice, která dodnes tvoří hranici obou katastrů. Bylo to směšné.

Do Olešnice mě vypudil pan inspektor, když jsem provedl „hloupost“, že jsem složil zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy prvního odboru a kromě toho i z němčiny, když na kunštátské měšťance nebylo učitele s touto kvalifikací zapotřebí. Podle pana inspektora mě potřebují v Olešnici. Další příčinou nevěle pana inspektora bylo, že jsem podvkrát odmítl žádat vojenskou správu, aby mě povolávali na vojenské cvičení o prázdninách. Tvrdil jsem, že mám na prázdniny právo jako každý učitel-nevoják.

A tak jsem do Olešnice docházel pěšky, protože jiné spojení nebylo a na kolo je cesta kopcovitá. Tak jsem si v Olešnici najal světničku a domů jsem chodil jednou za týden. Abych se nenudil, pustil jsem se do psaní válečných pamětí. K ruce jsem měl zápisníčky z celé války, řadu úředních dokladů, korespondenci a stále ještě živé vzpomínky. Podle těchto dokladů jsem si vždy napsal za určité období koncept a ten pak přepisoval do této knihy. Nepodařilo se mi však tyto zápisky dokončit, ba ani zcela přepsat už připravené koncepty. Školní rok skončil a já jsem žádal na vypsání konkursu na měšťanskou školu do Letovic a o prázdninách jsme svůj domek pronajali a přestěhovali se do Letovic. A to byl na dlouhá léta konec zápiskům, nebylo na ně kdy.

Zápisky i s doklady ležely celá desetiletí v psacím stole v podkroví v Sychotíně.

V roce 1933 jsem dostal místo na měšťance v Boskovicích. V roce 1939 se do našeho domku nastěhovala manželčina sestra, která byla i s manželem vypuzena ze Slovenska. Jak to souvisí s těmito zápisky?

Přišla okupace, fašistický teror, já jsem byl propuštěn na předčasný odpočinek. Švagrová trnula strachy, že má příbuzného legionáře a hleděla zahladit všechny stopy o tom. A tak jednoho dne zabalila tuto knížku i s doklady, které se jí zdály nebezpečné, do bedničky a zakopala do zeleninového záhonku. Naštěstí jsem za několik dní přijel, jezdil jsem do zbraslaveckého mlýna, k Hamerským, vyměňovat pšenici za mouku, a když mi švagrová, celá ustrašená řekla, co udělala, tak jsem krabici vykopal, vybalil a na kamenech usušil. Naštěstí papír i písmo knížky i konceptů zastaly téměř zachovány. Horší to bylo s fotografiemi a některými doklady. Mnohé se zcela rozsypany.

Švagrová se uklidnila, když jsem jí řekl, že okresní hejtman Dr. Rudolf ví, že jsem byl legionářem, že dokonce učím v různých kursech němčině, ale ještě měla strach z rakouské šavle, která byla zastrčena za krovem. Kvůli jejímu pokoji jsem ji zakopal za plotem zahrady, když někam odešla. A zase „vzpomínky“ odpočívaly.

V roce 1961 manželka onemocněla ochrnutím následkem výronu krve do mozku. To už jsme všichni zase byli ve svém domku v Sychotíně a já v důchodu. Téměř 13 let jsem dělal ošetřovatele a vedl domácnost, než zemřela 7. XI. 1973. Posledních 10 let jsme s manželkou jezdili na zimu do Prahy k dceři Jarmile. Tam byla zima pro nás snesitelnější.

Jak došlo k pokračování v psaní vzpomínek?

V létě 1974 mě v Sychotíně navštívila vnučka Jana z Prahy se svým nápadníkem. Jednoho dne jsem se v rozhovoru zmínil, že mám torso svého deníku z první světové války. Mladí projevíli zájem, a tak jsem jim deník ukázal. A oni abych jim jej dal přečíst. Tak se stalo, že si jej odvezli do Prahy. Když pak jsem na podzim přijel zase na zimní pobyt, dostal jsem deník v nové vazbě, takže na něm jeho pobyt v zemi nebyl příliš patrný.

Udělal mi tím radost a zároveň dodali odvahy, abych se pokusil deník z války dokončit. Čas i doklady k tomu mám. Jenže si musím opatřit druhou knihu.

ODJEZD

Byl jsem přímým účastníkem světové války v letech 1914–1919. Přinesl jsem si mnoho dojmů, poznámek i památek. Zde se chci pokusit shrnouti vše v souvislý celek. Není určen pro veřejnost jako spíše pro památku svým dětem, aby si mohly učiniti představu o tom, jak žili jejich otec a matka v době velikého dramatu, čím tloukla jejich srdce, kdy jich ještě nebylo.

Světová válka vypukla dne 28. července 1914, měsíc po atentátu sarajevském, jemuž za obět padl obávaný následník rakouského trůnu František Ferdinand d'Este se svou manželkou. Zastihla mě doma v Petrově na prázdninách, když jsem byl absolvoval III. ročník učitelského ústavu v Kroměříži. Neměli jsme u nás doma ani ponětí, co se děje ve světě, neboť naši novin neodebírali a já se dosud o veřejné záležitosti nestaral. Byl jsem sice na jaře u odvodu, ale pustili mě, a proto jsem si nedělal starosti. Když pak v naší vesnici dostali vojáci první povolávací lístky, aby se do 24 hodin hlásili u svého pluku, zavládla stísněná nálada. Všichni litovali postižených a jejich rodin. V Sulíkově byla právě pouť, ale nálady pouťové nebylo. Zvláštním se mi zdálo, že vojáci, třeba že prošli rakouskou vojenskou výchovou, nejevili pražádné chuti a odvahy Srba rozsekati, jak prý tomu bylo v r. 1866 ve válce proti Prusku. Tehdy, jak říkali tatínek i maminka, kasali se naši vojáci, že Prajza zaženou čepicemi.

Po odchodu těchto prvních zavládlo ve vsi dusné ticho. Zpráv ze světa nebylo, jelikož nikdo v obci novin neodebíral, ani nečetl. Hladina se však rozvířila, když byl v obci vylepen císařský manifest *Mým národům* a hned nato vyhláška o všeobecné mobilizaci. Zároveň jsme zvěděli, že do války zasáhly po boku Srbska Rusko, Francie a Anglie, s Rakouskem pak vstoupilo do boje Německo. To už bylo nářků a proklínání ve vsi. Tehdy odcházelo mnoho mladých mužů. Svobodných i ženatých. Celá vesnice se shromáždila, aby je vyprovodila. Hudbu však jim nezahrála, jako by se na dobré občany patřilo, „Zachovej nám Hospodine“, ale poslední, co slyšeli, bylo „Kde domov můj“.

Naše rodina tentokrát ještě nebyla postižena. Starší bratr Jan a já jsme sice byli na jaře u odvodu, ale nevzali nás. Zato tatínek dostal lístek, aby ten a ten den dopravil mladou Hnědku do Brna k dispozici vojenské správě. Nebylo to příjemné, ale jen když alespoň nemusil nikdo z rodiny a blízkých příbuzných.

Byly to smutné žně v Petrově. Mnoho hospodářů odešlo a práce ponechána byla ženám a dětem. Nejhůře snad na tom byla naše sousedka Štarhová. Ležela nemocná s nemluvnětem a nejstarší z 5 dětí bylo osmileté děvče. Vypomáhali jsme, co jsme mohli, takže úroda se jakž takž dostala pod střechu. Ze světa přicházely zprávy velmi podivné. Noviny psaly jen o vítězstvích, mezi lidem se však vyprávělo o těžkých porážkách a ústupech c. k. armád. Všeobecné bylo mínění, že válce musí býti brzy konec. Vždy sám německý císař prohlásil, že bude válka skončena dřív, než listí ze stromů spadne. Než osud určil jinak.

Josef Dudek (první vlevo) se svými kamarády během studií v Kroměříži (archiv J. Pavelkové).

Začátkem války odjíždím do Kroměříže, abych dokončil studie ve IV. ročníku. Tam teprve jsem nabyt jakéhosi přehledu o událostech, jež přirozeně naši mladou vznětlivou mysl dráždily. Tak se dovídám o vítězstvích armád ruských a srbských, mezi studenty se projevuje nepokrytá radost nad neúspěchy rakouskými. Šeptem se vypravují různé příhody i anekdoty, v nichž se projevuje nechuť a odpor Čechů proti válce. Mluví se však též o persekuci jednotlivých osob českých, o zavřených studentech atp. Profesor Hořava nepřestává napomínati: „Myslit si můžete, co chcete, jen to nepovídejte nahlas. Nestojí to potom za to.“ Na nás studenty příznačně působí, jak velmi ochotně nám ohlašuje a ukazuje na mapě, když Rusové postupují.

Najednou se se mnou svět zatočil. Rakousko potřebuje další vojáky, a proto volá k odvodu ty, kteří byli na jaře propuštěni. A tak jsem v polovici září odveden. Se smířenými pocity jsem odcházel od odvodní komise. Na jedné straně jakési sebevědomí, že jsem přece vojákem, ale mocněji vyvstává nechuť a odpor proti vojančení vůbec. K tomu pak se přidružují obavy o budoucnost, jak dostudují. Že bych snad měl přijít do pole, mi na mysl nepřišlo, ježto jsem sdílel všeobecné mínění, že bude po válce, než nás vycvičí.

A tak 26. října 1914 rukují k 8. pluku do Brna. Bratr Jenda je též odveden a nastupuje k 14. zeměbraneckému pluku rovněž do Brna. Tak jsme si to líbovali v létě, že nemusíme na vojnu, a teď najednou oba dva. Neuvědomujeme si dosud dosah toho všeho, loučíme se poměrně lehce, neboť jdeme s jistotou téměř, že se zase brzy vrátíme. Tatínek však zle žehrá na vojenskou správu a velmi nespokojeně a neuctivě se vyjadřuje o vládnoucím systému, zejména o císaři samém. Dodnes se divím, že nebyl stíhán. Nebylo asi žalobce. „Pročpak si nevezmou nás staré,“ říkával, „my už nemáme co ztratit, ale mladé lidi mají nechat žít. Své záležitosti ať si vyřídí sami mezi sebou, ať nepošílají za sebe jiné se bít.“

Tak jsem se ocitl v Králově Poli ve škole proměněné v kasárny. Jsem v oddílu „jednorokých dobrovolníků“, cvičím v civilu, jelikož nás nemají do čeho obléci. Není nám špatně, třebaže ve volných chvílích přicházejí vzpomínky a s nimi osamělost, tesknota, či jak bych to nazval.

Vzpomínám, ne však tak na domov, jemuž jsem značně odvyklý, ale na ni, na Fandu Chmelovou, dívku mých snů. Známe se od školních let. Známost se změnila v lásku. Mám ji rád. Má ona ráda? Snad. Nevím. Její bratr Vojtěch je zde se mnou. S ním pokouším se mluvit o ní. Zdá se mi však, že nemá pochopení ani chuti. Jsem tedy sám se svými myšlenkami a touhami. Trpěl jsem tím, ale myslím,

že to byla jen myšlenka na ni, co způsobilo, že jsem zůstával, když kamarádi večer sháněli partu k holkám.

Po několika týdnech rušného života vojenského, vyplněného výcvikem, a mohu říci, i s jistou dávkou bezstarostnosti, kdy jsem jakž takž začal rozeznávat různé stupně vojenských hodností, shromáždili nás „jednoročáky“ na dvoře dělostřeleckých kasáren v Brně, že pryč k presentaci, tj. konečně lékařské prohlídce. Vojenský lékař, dle mluvy Čech, vyptává se na stáří, povolání apod. Prohlíží mě, prohlašuje za „untauglich“¹ – snad pro vadu oční – měl jsem právě slabý zánět očních spojivek či co. Zkrátka byl jsem propuštěn. Když jsem později o tom všem uvažoval, nabyl jsem přesvědčení, že tento český lékař konal svou národní povinnost, že pomáhal takto svým soukmenovcům ze spárů dvouhlavého orla. Vždyť nás tenkrát šlo z Čechů skoro polovina do civilu.

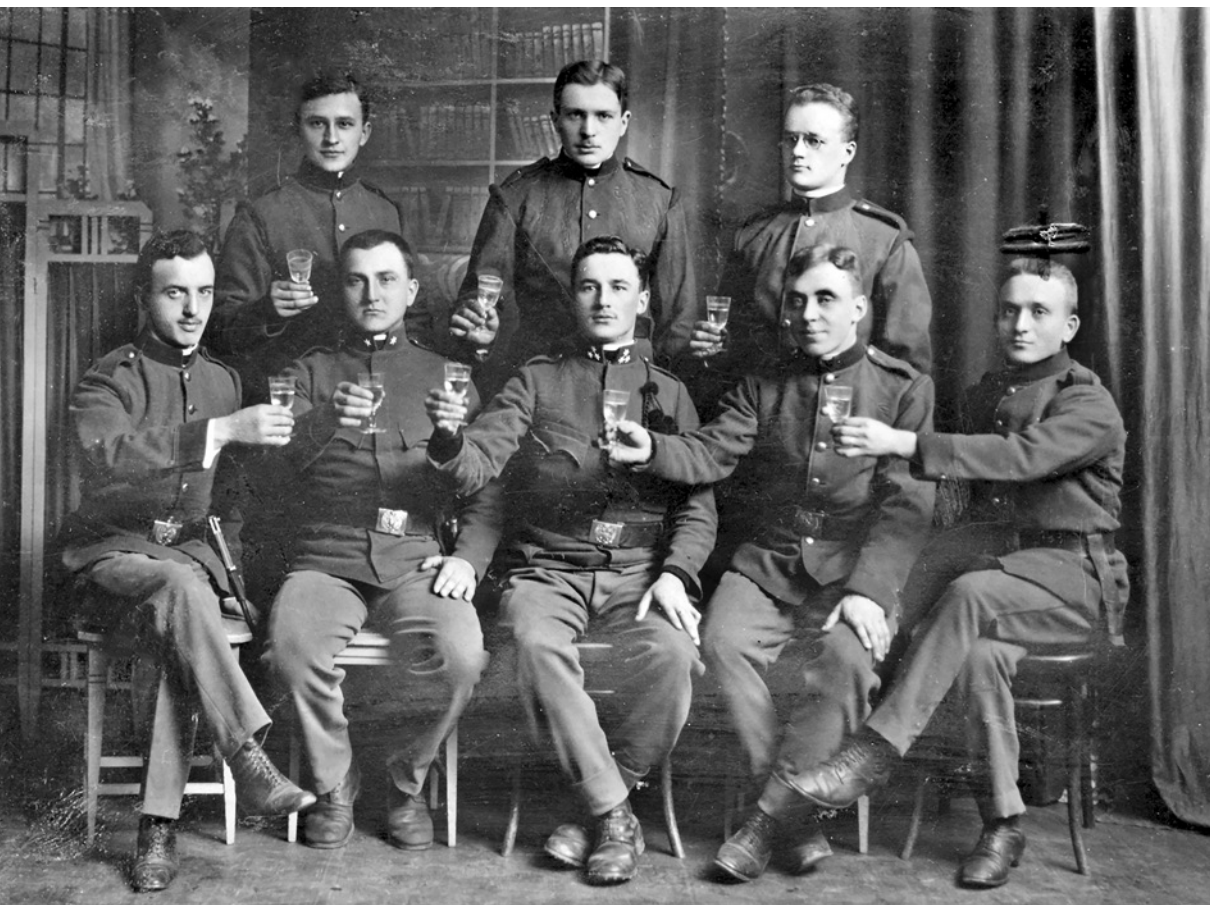
Na rozloučenou se dáváme fotografovat. Při návratu z vojny stavuji se u rodičů Fandy – za záminku mám vyřízení pozdravu od Vojtěcha. Byla ráda, že mě pustili. Blaží mě to vědomí, že mě snad přece má ráda.

A tak začátkem prosince jsem již zase v Kroměříži a doháním, co jsem zameškal. Trochu mi vadí ten neduh oční, a proto nosím černé brýle.

O Vánocích jsem doma. Bratr Jeník přijel se rozloučiti, neboť po svátcích odjíždí do pole. Naposledy bere oblíbenou harmoniku a zpívá: „... kde já svoje mladé kosti složím...“, a maminka pláče. Cestou do Kroměříže vyprovázím s tatínkem Jeníka, který s praporem odjíždí z Brna do pole. Na Velkém náměstí před zraky celého praporu slouží brněnský biskup polní mši, nadšenými slovy a špatnou češtinou nabádá vojáky ke statečnosti, kropí svěcenou vodou vojsko i jeho zbraně, svolává na ně boží požehnání a modlí se za vítězství císařsko-královských zbraní. Čtyřstupy odcházejí na nádraží a po obou stranách jdou příbuzní vyprovázející své muže, otce, syny, milence. Hudba vpředu hraje řízný pochod, vojáci však zasmušile mlčí. Poslední políbení, poslední stisk ruky, poslední s Bohem, a již jsou za vraty nádraží. Před nádražím dav lidu se slzami v očích, s proklínáním na rtech.

Jedu do Kroměříže. Tam vidím obraz války. Každý měsíc odchází z kasáren „marška“ (polní pochodový prapor o asi 700–1000 mužích) na bojiště, scény loučení se opakují. Brzy po Vánocích došly transporty raněných z bojů v Karpatech.

¹ Neschopný.

Prvním odvodem v roce 1914 pro vadu očí Josef Dudek (první zprava) neprošel, přinesl si ale aspoň fotografii na památku (archiv J. Pavelkové).

Hrozná podívání. Občané je pomáhají nosit na nosítkách z nádraží přes město do baráků a do kasáren. Popelavé obličej, zapadlé oči, vyhublé a zarostlé tváře, oblek špinavý, zablácený, zakrvavený. Smutný obraz zvyšují každodenní pohřby vojenské. Z počátku byli pohřbíváni zemřelí vojáci s vojenskými poctami: s doprovodem a hudbou, ale brzy vzrostl počet obětí tak, že pohřbívání dalo se nadále ve vši tichosti, aby lid nebyl drážděn. Hromadný rov na hřbitově u Vázan roste a roste donekonečna.

S netajenou radostí jsou však přijímány zprávy z bojiště. Srbové hrdinně obhájili svých hranic, ruský „parní válec“ se valí ke Krakovu, obklíčil Přemyšl, přelévá se přes Karpaty do Uher. Denně prohlížíme mapu bojišť, na nichž ochotný obchodník za výkladem praporečky označuje postavení armád. Náš cvičný učitel

Jan Berák, který leží raněn ve zdejší nemocnici, vypravuje nám, kteří jsme jej přišli navštívit, s jakou radostí se čeští vojáci od „nepřítele odpoutávají“.

Tyto události a okolnosti dávají nám mnoho látky k přemýšlení. Výsledek úvah bývá asi takovýto: Aby bylo brzy po všem a aby to Ústřední mocnosti, tj. Rakousko s Německem, projely. Divné bylo to naše vlastenectví! Programu národního však jsme neznali také. Jen jakýsi instinktivní odpor proti Rakousku, proti Němcům a Maďarům a sympatie k Rusům, Srbům, Polákům a vůbec všem Slovanům. Zvláště s Poláky, kteří do města přišli jako uprchlíci z Haliče, uzavíráno bylo přátelství. Jednou z toho vzniklo dokonce sročení českých studentů na náměstí, jež se tak ujalo polského gymnazisty, který byl v Zámecké zahradě insultován jakýmsi buršákem.² Policie nás rozehnala, začalo vyšetřování, ale pak to usnulo. Jenom páni profesori znovu a znovu napomínali k opatrnosti v projevech. Prý je všude plno špiclů. Zato ve smyslu rakouského patriotismu k nám málo hovořili – a vyzozorovali jsme, že plní jen povinnost. Výsledky se ovšem brzy objevily. Sbírký na Červený kříž byly hubené, zato dar Ústřední matici školské nám vynesl krásný diplom.

Řady naše v ročníku řádnou. V březnu a dubnu 1915 odcházejí odvedenci 1895 a 1896 po válečných maturitách. Ostatně s učením je to všelijaké. Jsou jiné a živější zájmy. V květnu máme maturitní písemky.

Dobře dopadly, ale radosti není. Kolo osudu se otočilo. Zase jsou odvody. Činím vše možné, abych vypadal „bledě“ (černá káva s křídou, cigarety, bdění), ale nic naplat. Jsem odveden. Naše domácí nade mnou zaplakala. Napsal jsem si do zápisníčku:

„O svatodušních svátcích 1915 mě znovu odvedli. Přece mě to neminulo. Jsme tedy od nás již 3 vojáky. Mladší bratr Toník rukoval v dubnu t. r. Tři bratři, sotva jsme rozpjali křídla k životu. Těžko je mi opouštět domov tak mlád a jít vstříc nejisté budoucnosti. Co mě čeká? Co tomu řeknou rodiče, kteří mě po léta na studiích dosti těžce vydržovali a o nás všechny se tak starali?“

Těžko, mnohem tíže je mi při pomýšlení, že musím opustit ji, svou Fandu. Což není snadnější opustit rodiče, jimž jsem za jejich lásku a péči splácel dětinskou láskou a vděčností, snaže se jim jen radost působit, a kterým zůstává uznaná zásluha, že vychovali zdárné děti, než opustit děvče, jež svou první a veškeru lásku,

² Označení člena německého vysokoškolského spolku (německy *Burschenschaft*).

jak jsem přesvědčen, věnovala mně, jenom mně, a která mi věří přes to, že my studenti požíváme pověsti přelétavých ptáků. A toho ti, Fando, nikdy nezapomenou. Láska naše trvá již léta, a přece nezevšedněla, ale roste a kvete dál. A nyní, kdybych konečně mohl se jí věnovat, mohl se jí za její lásku odměnit, musím na vojnu, do války. Její láska a víra to bude, jež mi bude v těžkých dobách útěchou, jež mě bude sílit. Tvůj Pepouš, Fando, zůstane Tvým navždy!!!“

Ústní zkoušky maturitní byly uspišeny. Byly stanoveny na polovici června. Doháním, čeho snad ještě třeba. Myšlenky se však honí již jinudy. Myslím na osud svých bratří. Jenada byl zajat v Karpatech, když Toník nastupoval službu, a z domu právě mi píše, že byl na Rusku zajat i Toník. Já pak mám předvolání ke 14. zeměbrancekému pluku, jehož kádr byl přeložen z Brna mezi Němce do Tyrol, poněvadž se jako většina českých pluků ukázal nespolehlivým ve smyslu rakouském.

Dne 15. června 1915 maturuji. Jelikož jsem měl písemky dobré a ve většině předmětů po všechna léta na ústavě jsem byl chvalitebný, maturoval jsem ústně pouze ze dvou předmětů, a to z matematiky a fyziky. Za chvíli jsem byl hotov. Po maturitě ještě večírek na rozloučenou – cvičný učitel p. Heinisch a profesorka Zapletalová flámují s námi odvedenci až do rána. A již odjíždím na prázdniny, domů. Budou krátké, poněvadž sám císař pán, jak jsme říkali, nám je zkazil a o místo se postaral.

V neděli 20. června jsem se šel rozloučit s Fandou. Jdeme procházkou Vápenic k Petrovu. Tam jí zpívám: „Keď já smutný půjdeme na tu vojnu...“ Jsme oba smutni, téměř bez řeči. Teď, když se máme rozejít vstříc nejisté budoucnosti, vyznáváme a slibujeme si lásku a věrnost. Fanda mi píše do zápisníčku:

„Až budu v dáli od Tebe žítí,
Ty příteli milný,
a Tebe nebudu zříti,
Pepouši můj rozmilý,
pak pohleď sem v to mrtvé písmo,
jež ruka má byla napsala,
a věř, že ta, jež Ti byla blízko,
i v dáli Ti věrnou zůstala.
Vzpomínej!!! Tvá Fanda.“

Večer pak připisuji: „Dnes poslední den mých kratičkových prázdnin, den rozloučení. Nikdy jsem nemyslel, že se takto budu loučit s Fandou. Snad se vrátím,

možno že i ne. Buď s Bohem. Naši lásku však ani vzdálenost, ani doba nezničí. Tak jsme si řekli a slíbili. To bude má útěcha.“

Maturitní fotografie Josefa Dudka, červen 1915 (archiv J. Pavelkové).

V HALLU

Opisuji z deníku: „Dne 21. června 1915 rukuji. Smutné je to loučení, když rodiče vypravují již třetího syna na vojnu – do války. O posledních Vánocích jsme si však řekli, že se po čase všichni shledáme. Všichni v to pevně doufáme a maminka se za nás modlí... Na krk mi dokonce zavěsila jakýsi medailónek, je prý dotýkaný, svatý.

Naplnili jsme kufřík vším možným a již ráno mě veze tatínek na nádraží do Skalice. Ani nevím, jak jsem se octl sám – v dobytčím voze – se svými vzpomínkami a myšlenkami. Nejvíce myslím na včerejší večer, na Fandu, na naše sliby a loučení. Nevidím, kudy jedu, s kým jedu, nic nevnímám. Ani nevím, jak jsem se octl v Bauerově cukrovaře za Brnem, odkud jsem o Vánocích vyprávěl Jeníka na frontu. Jsem jako ve snách, jako omámen. A tak sedím na svém černém kufříku, nyní celým svým statkem, v tom hlučícím množství až do večera pod odkvétajícím akátem – jako ta naše svoboděnka. Chvilí sním, chvilí dřímnu nebo tupě civím, nebo nemám jediného známého mezi „lapyňmi“. Neotupěl jsem dosud, ale jaksi jsem zmalátněl, dostavila se jakási odevzdanost, mučivá prázdnota, klid však nikoliv.

Večer nás konečně seřadili, kufříky na ramena, a již ve „štrůdlu“ se táhneme zase na nádraží. Nastrkali nás do dobytčích vozů po 40 mužích. Cílem naším je Hall v Tyrolích. Spíme vedle sebe na špinavé podlaze jako slanečci. Ráno míváme zhýralou ženu na Dunaji, Vídeň, pak Amstetten, k večeru jsme v Salzburku. Pěkné je to město, ale smysly mé té krásy nevnímají. Trávíme obsahy kufříků. Kdesi na zastrčeném nádraží stojíme celou noc. Vycházejícím sluncem zdravíme krásně položené město Zell am See, pak stoupání, tunely a jsme v údolí Innu. V noci vystupujeme v Hallu. Část našeho transportu byla vyložena již v předcházející stanici, ve Schwatzu. K ránu uléháme na špinavých slamnicích v barákovém ležení na východním okraji města.

V následujících dnech nás oblékají do starých, špinavých hadrů. Civilní šaty posílám domů. Zdá se mi, jako bych s nimi svlékl i důstojnost lidskou. Jak to

vypadám! Oblékl jsem se do toho, co nám hodili na hromadu. Kalhoty dlouhé, blůza veliká, že mi rukávy přechnívají, a kolem krku to mám jako žena výstřih. Výměna prý není dovolena. Proto upevňuji dlouhé nohavice pásky, tzv. hosenšpanglami, rukávy v zápěstí – obyčejným provázkem, abych dostal ruce na světlo. Hotový strašák do zelí. Je to však c. k. uniforma, a proč se tedy za to stydět? I jednoručácké pásky jsem si na balónovité rukávy našil.

D. F.!! Dnes ráno nás již oblékli. Tak začíná tato pohlednice poslaná Fandě z Hallu 24. června 1915 (archiv J. Pavelkové).

Boty jsem dostal veliké, že jich nemohu potřebovat. Zatím chodím ve svých. A již jsme na *eksecíraku* – na cvičišti. Je to vlastně nahonem upravené městské smetiště a popeliště u řeky Innu. Do práce nás dostal *Zugsführer* – četař Uhlíř, prý renegát z Brna, s vodnatýma očima. Učí nás vojenskému postoji, zdravení, pochodu, zacházení s puškou, přičemž nejčastější povel zní: „Herstellt!“, což znamená asi tolik, že pan velitel nenalezl v našem úkonu zalíbení a chce jej vidět ještě jednou. Po 14 dní nesmíme sami z baráků, jelikož prý dosud nemáme potřebného vojenského ducha, neumíme po vojensku zdravit a neznáme potřebné stupně vojenských šarží.

Tak trávíme volné chvíle na baráku, seznamujeme se navzájem, tvoříme kroužky. V těchto prvních dnech oddělili nás „jednoročáky“ od ostatních nováčků a vytvořili z nás „Einjähring-Freiwilligen-Abteilung“, tj. oddělení jednoročních dobrovolníků (jaká ironie!). Do něho zařadili všechny nováčky, kteří mají nejméně středoškolské vzdělání nebo jemu na roveň postavené. Pokud se povolání týká, převládají v našem oddělení učitelé všech kategorií a věku, od kandidátů učitelství do šedivějících pánů řídicích, od suplentů do vážných profesorů. Učitelstvo totiž téměř výhradně sloužilo u zeměbranceckých formací. Národnost převládá česká, Němců je mezi námi jen několik.

Název „Einjähriger Freiwilliger“, tj. jednoroční dobrovolník, pochází z doby míru, kdy odvedenci s maturitou sloužili zpravidla jeden rok, v kteréžto době absolvovali školu pro záložní důstojníky. V této době však tento název připadá jako výsměch. Kdepak dnes „jednoroční“ a k tomu ještě „dobrovolník“!

A tak „Einj. Freiwill. Abt.“ se osamostatnil v rámci II. kumpačky, jejímž velitelem je hejtman Hannsch. To máme vojnu, jak se říká, jako řemen. Sotva uplynulo prvních 14 dní, pouštějí nás již po zaměstnání do města, ale jen v průvodu zkušených šarží, abychom někde nohou svých o kámen neurazili. Tyto šarže vodí své hloučky do hospod, kde jaksi samozřejmě vyžadují, aby někdo z nás útratu za jejich cech zatáhl.

Naše skupina má smůlu hned při prvé vycházce. Sedíme a popíjíme. Poprvé ochutnávám těžkého bavorského piva. Najednou vstupuje do místnosti jakýsi *Fähnrich* (praporčík). Samozřejmě, že zdravíme. Ale jako učni vojenští zdravíme většinou tak, že salutujeme, stojíce za stoly, ale bez čepic. A to se stalo kamenem úrazu. Křik, *Aufstand*,³ druhý den raport. Výsledek tohoto prvního nepodařeného výletu byl, že nám zarazili *Ausgang*⁴ na celý měsíc, nebo, jak se po vojensky říká, vyfasovali jsme všichni bez rozdílu měsíc kasárníka.

A tak jen cvičíme v popelu a smetí u Innu, do něhož nás v přestávkách honí vykoupat si nohy, vzděláváme se ve vědě vojenské, rozšiřujeme si slovník vojenský. Po zaměstnání pak se nudíme v barácích nebo pohlížíme na krásy alpských velikánů bez zájmu. Prostředí totiž každý zájem ubíjí, alespoň dosavadní zkušenost mi to potvrzuje.

³ Vzpouza.

⁴ Vycházka.

Někdy krátí nám dlouhou chvíli veselý společník Pýč, ruský příslušník, který divnou shodou okolností je oblečen císařským kabátem, ačkoliv nepřestává prohlašovat, že proti Rusům válčit nebude. Jak se dostal do rakouského vojska, o tom kolovaly různé verze – sám se vždy na dotaz usmál a vymluvil se. Hovořil plyně i německy. Prý studoval na vysoké škole v Berlíně. Když jsme s ním hovořili o letošním velikém ústupu ruském po průlomu u Gorlice v Haliči, říkával, že nakonec to Rusko přece jen vyhraje a že německo-rakouské armády budou jednou šťastny, když se ve zdraví vrátí z Ruska. Rusové mohou ustupovati, mají kam. A tak tato jeho víra ve vítězství Ruska oživovala naše pokleslé naděje. Až jednoho dne milý Rus zmizel – nikdy již jsem o něm neslyšel.

Uplynula doba prvního výcviku nováčků a začínají plní cvičení. Zároveň se chýlí ke konci též náš kasárník, který byl přijat i odpykán se šibeničním humorem. Dobrá při tom byla okolnost, že jsem ušetřil peněz na útratě. Dnes podotýkám, že to byl můj první a v této podobě jediný trest na vojně.

První volné neděle, je poslední v červenci, používám k tomu, abych si prohlédl Hall. Je to starobylé město s těsnými uličkami, charakteristickými budovami, se starodávnou věží hradební. Leží uprostřed neširokého údolí řeky Innu, jímž probíhá železniční dráha a silnice s elektrickou tramvají z Innsbrucku. Oba břehy řeky jsou spojeny starodávným dřevěným mostem. Údolí je krásné, zdá se mi, že teprve dnes, kdy jsem chvíli na svobodě, jsem to zpozoroval. Zcela jinak se dýchá v této alpské přírodě, jsem-li sám se svými myšlenkami a vzpomínkami. Sleduji zraky rychlík Innsbruck–Wien, myšlenky jej však předhánějí a zastavují se u Ní, u Fandy. Kdybychom se tu tak mohli procházet spolu! Nebo raději tam u nás v malebném údolí Petrovského potoka! Ale na to není ani pomyslení. Pravý břeh Innu je doprovázen zvolna k jihu se zvedajícími svahy Alp prahorních, pokrytých lesy, travnatými pastvinami s roztroušenými salašemi. Skalnaté vrcholky horského hřebene se ztrácejí v mracích. Jižní svahy severotyrolských Alp vápencových jsou pustší a skalnatější. Pěkně lze na nich pozorovat typická rostlinná patra. Nad Hallem vévodí skalnatý strmý Bettelwurf. Na jeho úpatí vytéká pramen solné rapy, jež je potrubím vedena do města, kde u solivaru blíže nádraží se z ní odparováním dobývá sůl.

Jako student jsem si přál poznat Alpy. K tomu bylo zapotřebí peněz. Šetřil jsem. Dával jsem hodiny několika studentům a tento výdělek jsem si schovával. Kromě toho jsem dostával zemské studijní stipendium 20 K měsíčně. Z těchto jsem si opatroval učebné pomůcky, oblečení a rodičům přispíval na stravu a byt.

Rodičům jsem tak ulehčil a na knížce poštovní spořitelny jsem měl slušnou částku. Útrata jsem nikdy nebyl. Teď se mi úspory velmi dobře hodily.

Obyvatelé Hallu i okolní horalé jsou dobromyslní Němci, s nimiž dobře vycházíme. Starší vojáci, kteří sem přijeli s plukem z Brna, však vypravují, že z počátku je vítali s opovržením, odplivováním, mládež pokřikováním a kamením. Byly české pluky vyhlášeny jako zrádci a zbabělci, poněvadž v bojích proti Rusům se vzdávali nebo k nim přebíhali. Když však válka zasáhla krutě i do rodin těchto horalů, poměr jejich k českým vojákům se změnil. Snad pod tíhou vlastního utrpení, snad do jisté míry i pochopením.

Toto se však nedá říci o vojenských představených všech stupňů. Ti nám denně vtoukali nauku o vojenských povinnostech vojáka ve válce z „Kriegsartiklů“, kde každé téměř heslo končilo: „Bude zastřelen!“

Stravu mám ucházející. Ráno černá káva zrnková, neslazená. Je dobrá. Obědy denně masité, dosud obstojné, večer zase černá káva. Hůře je s chlebem. Dávají nám cosi, čemu říkají chléb, ale chlebu se to nepodobá, ani tvar chleba to nemá. Fasujeme to do čepic. Je to jakási kukuřičná drť, z níž se bochníky neudrží pohromadě. Chutí připomíná mi to šišky, jimiž maminka doma krmívala husy. Při nejlepší vůli nemohu spolknouti tento „boží dar“. Nedostává se mi slin. Nepomáhá ani černá káva, ani polévka k tomu. Píši tedy o chléb domů a od eráru místo chleba si беру tzv. Brotrelutum. Naši mi z domu posílají občas bochník chleba, něco si kupuji z reluta. Od té doby jsem se stravou spokojen. K domácímu chlebu stačí za šesták homolka dobrého másla a černá káva k tomu, a je dobrá večere. Je-li k obědu smradlavý guláš – prý dánský – obědvám ve městě, kde za babku – 50 h – je plný talíř „kaiseršmornu“⁵ nebo 2 veliké omelety. Zvláštní pochoutkou je fíkový chléb, tj. chléb promísený s rozsekanými fíky. Je vůbec s podivem, jak lacino je v tomto kraji téměř bez polí. To u nás bylo značně dražší. Rekvíruje se obilí, dobytek, je zakázáno bílé pečivo, ačkoliv zde o housky a rohlíky z bílé mouky není nouze.

Ponenáhlu se vpravuji do vojenského života, přičemž mi velice dobře slouží znalost němčiny. Že všechno oficiální a služební je vedeno německy, je přirozeno. Dovedu už dokonce rozeznávat jednotlivé šarže, odznaky vojenských hodností. Na programu výcvik všeobecný, často velmi důmyslně a programově prováděný,

⁵ Císařský trhanec, typ palačinky, podávané roztrhané na kusy například s cukrem, tvarohem a ovocem.

polní cvičení, jež jsou značně namáhavá v tomto horském terénu, a pak „škola“. Jako příklad zaznamenávám z deníčku:

Pondělí 26. července. Prší od večera a po celý den. Nerukujeme. Jen chvíli vždy postojíme v dešti na rozmoklém prostranství mezi baráky, pak několik úsečných povelů a mrštných obrátů v bezedném blátě. Nato je rozchod a za půl hodiny nový nástup s vyleštěnými bagančaty. Tento důmyslný cvik se provede několikrát a pak se „drží škola přes válečný řád“, tj. *Schule über die Kriegesartikeln*.

Úterý 27. července. Velký *Übung* (cvičení). Brzy ráno jdeme do vesnice Runnu u Innsbrucku a zpět. Jdu s fährlichem Rauscherem (je to český student) jako „Spitze“⁶ poli, lesy, výmoly, roklinami. Vracíme se urovaní, ale v dobré náladě. Celkem nám tu bylo lépe než na tom popelišti u Innu.

Odpoledne, vlastně v noci, je nové cvičení – *Nachtübung*. Jdeme zase směrem k Innsbrucku a podobnými cestami jako ráno. Trvá to od 7. hodiny večer do 6. ráno, kdy ke všemu přišel déšť „jako plachta“.

Středa 28. července. Dopoledne se sušíme a spíme. Odpoledne má naše oddělení nové cvičení. Já zůstávám doma, neboť bosky nemohu a abouti se pro puchýře také nelze. Mám tak první volné odpoledne kromě neděle. Píši Fandě. Mohu se jí nerušeně věnovat v myšlenkách celé odpoledne. Myšlenky jsou tím naléhavější, že se právě vypravuje nová „marška“ do pole. Co je v ní nadějných a zasloužilých mužů! Co je čeká? Co čeká mne?!

Je to zvláštní pohled na tyto lidi určené do pole. Co tu synů, bratrů, otců a milenců! Jsou vážní a zasmušilí. My zde si cestou přece zazpíváme, oni chodí mlčky. Do baráku k nám přišla pro ně vojenská hudba. Od baráků až na nádraží jsou po obou stranách rozestaveny stráže. Nikdo je nedoprovází. Šourám se v papučích městem. Jdou mlčky, zachmuřeně, ani krok si neberou od hudby. Jen sem tam na ulici stojí žena a stírá si slzy. Tito zde jsou cizí, ale ona jistě vzpomíná na svého muže, jehož osud je podoben osudu těchto zamračených mužů. Je mi teskno. Proč stavějí četníky u cesty? Válka nebere konce. Od května t. r. vstoupila Itálie do války, ale naděje na zkoncování tohoto vraždění není. Utěšuji se, že snad se dostanu do školy pro záložní důstojníky a tak si to nějak protáhnu a zatím bude konec. Musím tedy dělat dobrotu, abych neletěl co nejdříve na pole cti a slávy.

⁶ Hrot, tedy na čele pochodu.

Čtvrtek 29. července. Jsem opět na nohou. Máme s fähnrichem cvičení do hor. Došli jsme až do Judensteinu jižně od Hallu. Fandě odtud posílám pozdrav. Krásný je odtud pohled na údolí Innu, k Innsbrucku, na travnatá úbočí hor s rozsetými salašemi, na třpytivé ledovce v pozadí. Odpočíváme před hotelem, který je však prázdný. Odpoledne se jako obyčejně zkouší.

Pátek 30. července. Celý den se zkouší. Dle všeho vybírají z nás do školy.

Sobota 31. července. Jdeme rekognoskovat terén severně a severovýchodně od Hallu, kde máme mít nové cvičení. Vede nás nový důstojník, záložní nadporučík Walaushek, prý německý profesor. Je to vážný, mírný pán s nohou v koleně neohebnou. Jdeme zase jako obyčejně cestou necestou. Po dešti je mokro, takže jsme tím brouzdáním lesy, poli, pastvinami a sečí úplně promočeni. Přece však to je lepší než ta dresura na cvičišti. Je zde přece alespoň trochu volnosti. Odpoledne je koupání v krásně zařízených lázních městských, pak je čištění a je konec týdne. Již 6 týdnů jsem zde a na ukončení dosud žádná naděje.

Neděle 1. srpna 1915. Již šestá neděle na vojně. Ráno vyvolávají do kostela, ale nikdo se nehlásí. Proto cvičíme na dvoře „Salutierübungen“ a potom dostáváme „Lohnung“, tj. žold. Jelikož jsme zde ve válečném pásmu, máme zvláštní polní přídavky. A tak dostávám za 10 dní K 360. Nato jsem si u raportu vyžádal „Stationsfrei“ (propustku) do Innsbrucku. Byl to pěkný výlet. Innsbruck je krásné město, má četné památné stavby, ještě krásnější má okolí. Ale bylo mi smutno. Scházela mi Fanda, jež vyplňuje celou mou duši. Umiňoval jsem si, že ji sem zavedu se podívat. Zatím se tu potloukám sám. Závidím chlapcům, kteří se tu vodí s děvčaty. Nemám však oči pro jiné. Vracím se do Hallu, v duchu s ní rozmlouvám, připomínám si naše procházky – a píši pak sáhodlouhý dopis.

Skoro jsem se bál talových volných chvil. Padla na mne jakási tíseň, smutek. Možnost zapomenutí byl pouze spánek nebo zaměstnání při cvičeních do únavy. Bojím se samoty. Je tomu tak asi u většiny z nás. Tvoříme přátelské kroužky, v nichž ve volných chvílích zábavou různého druhu, nejčastěji zpěvem, hledíme zahánět trudné myšlenky. Často sedávám s takovým kroužkem v nízké hospůdce, kde nám při klavíru zpívá operní pěvec brněnského divadla Emil Olšovský, kterého také oblékli, aby nám pomáhal hájiti své širší vlasti a cti panujícího rodu. Jsou však mezi námi i takoví, kteří se vrhli do víru za různými dobrodružstvími, a na nás „chlapce“ se dívají trochu z vysoka. „Ať alespoň něco užijí, než tam zůstanu,“ říkají. A následky se dostavují. Objevují u sebe různé nemoci, říká se jim „tajné“, odcházejí a proklínají celý svět, i sebe. My máme alespoň naději, že se

můžeme vrátit ke svým drahým, ale co zbývá jim? Mnohým jistota neblahého konce, neboť na řádné léčení není ani pomyslení, neboť při nejbližší maršce jdou takoví „strafweise“, tj. z trestu do pole.

Počínají se mi teprve otvírati oči, teprve počínám rozuměti různým zjevům a stinným stránkám v životě lidském a oceňovati rub i líc podobných zábav, jež přinášely s sebou takové následky. Mnozí z postižených stali se obětí nevědomosti, neboť oni jako já jsme nikdy ve školách nebyli o pohlavních chorobách poučeni. Věřím, že mě láska k Fandě ochrání a uchrání. Chci ji udělati šťastnou.

2. srpna. Dnes mám šťastný den. Dostal jsem lístek od Fandy – vzpomíná také. Z domu dostávám bochník chleba, lístkem si vzpomněli i Žaludovi a Havlíčkovi. Člověk se hned necítí sám. Jen více takových dní.

3. srpna. Velký *Gefechtsübung* (válečné manévry) směrem k Innsbrucku. Proti

Pohled poslaný Fandě z Hallu 6. srpna 1915 (archiv J. Pavelkové).

nám jde škola pro záložníky z Innsbrucku. Aby to stálo za to, začalo pršet a prší vytrvale. Pochod poklusem, brouzdání v dešti lukami, kukuřicí, lesem, sečí, travou, po výmolech a stržích, toť náš úděl. Od hlavy k patě jsme promočeni. Sklízíme však pochvalu plukovníkovu. Odpoledne sušení, čištění a odpočinek v pravdě zasloužený. Někteří po prohlídce obdrželi za účelem důkladnějšího čištění po několika dnech kasárníka.

4. srpna. Máme ostrostřelbu za Absamem. Přišlo mi vhod, že jsem se jako student naučil střílet v Kroměříži. Mám samé trefy a dostávám odměnou 5 K. Dobré jsou, neboť na knížce pošt. spořitelny se vklad zmenšuje.

Následující dny jsou vyplněny execírkou,⁷ školou a *salutierugsübungy* jako obyčejně.

Neděle 8. srpna. U sobotního raportu vyžádal jsem si se třemi druhy propustku do hor. Vede nás profesor Jiráček, zkušený alpinista. Nakupuji různé maličkosti, dáváme si vyplatit za neděli stravné a ráno před slunce východem jsme již na cestě. Kousek za Absamem počíná stoupání po příkré kamenité stezce. Řídíme se radou Jiráčkovou. K deváté jsme nad pásem lesů na salaši. Hoj, tomu jódlování se porozumí teprve, když se vystoupí tam, kde je domovem! Ten pohled do údolí, na okolní stráně, pasoucí se stáda, primitivní seníky, z nichž na podzim svážejí seno na saních, zařízení salaše, to všechno poutá pozornost a vyvolává vzpomínky na studentské časy, kdy jsme nabývali jakýchsi vědomostí o Alpách. Správce salaše hostí nás čerstvým mlékem a máslem, ale má také slivovici. Za vděk vzal spropitným, jež však převyšovalo cenu snídaně. Proto také ochotně vysvětlil a ukázal další cestu. Divíme se, jak sem nahoru mohou dostat ten dobytek. Další stoupání je již obtížnější. Přibývá kamení na neupravené stezce. Míjíme nízkou kleč, tráva řídne, objevuje se protěž a jiné horské květiny a víc a více prohlédá skalnatá půda. Nedám si ujít, abych si nevzal na památku několik těch protěží. Pošlu je Fandě. Slunce se opírá, pot se nám perlí na čele a Jiráček předpovídá bouři. Konečně jsme minuli porost travnatý, jen mechy a lišejníky tvoří místy ilusi travnatého pokrovu. K poledni jsme na hřebenu a zanedlouho se rozhlížíme ze skalnatého vrcholu. Ohlížíme se po salaších. Jak jsou malinké! Asi uprostřed cesty k nám leží v rozvalinách turistická chatrč, zbudovaná před válkou, nyní opuštěná.

Odpočíváme, obědváme a rozhlížíme se kolkolem. Zvláštní pocit volnosti naplňuje hrud'. Z údolí se zdá, že Bettelswurf je jedinou přehradou dělící údolí Innu od Bavor, ale teď vidíme dále na sever další hřebeny a vrcholky – a daleko za nimi je náš domov. Doletí mé pozdravy až k Ní?! Brzy jsme zaujati jiným divadlem. Žene se bouře. Jak ji zde přečkáme? Leč zkušený Jiráček nás uklidňuje. Připravujeme si pláště a uchylujeme se na bezpečnější tábor trochu níže. A již šlehly první blesky a ozval se hrom. Slunce však se na nás nepřestává usmívat.

⁷ Starý výraz pro vojenský výcvik.

Údolí však se zatemnilo a bouře – hrůzokrásný to obraz – zůstává pod námi. Pohled k nevypsání. Netrvalo však dlouho a pohled do údolí znovu se uvolnil. Nastupujeme zpáteční cestu. Sestupujeme jinou stranou. Dolů to jde velmi rychle. Nejprve tzv. komínem, tj. rýhou naplněnou zvětralým kamením, nahoře drobným šterkem, a čím níže, tím hrubším. Tímto šterkem sjíždíme, hrnouce jej s sebou a opírajíce se důkladnými holemi. Je třeba často přestupovati do nových a nových komínů, které nejsou bez nebezpečí, neboť sem spadá větráním uvolněné kamení různé velikosti.

Konečně jsme na porostu u salaše. Obyvateli salaše jsou dvě dívky, jež nás mermomocí chtějí dostat dovnitř. Nikterak se netají tím, co chtějí. Nikdo prý k nim za celé léto nepřijde. Pospícháme však. Když jsme byli z dohledu, říkal táta Jiráček, že sice není moralistou, ale že jsme dobře udělali. Mohli bychom prý něco chytit. Zdálo se jednání děvčat příliš vyzývavým i na tu samotu.

Sestup po kamenité stezce, po níž se koulí kamení různé velikosti, je obtížnější než výstup. Brzy však nacházíme nový způsob sestupu. Jsou to travnaté skluzavky. Těmi to jde velmi rychle. Je však zapotřebí větší opatrnosti, neboť jsou tu zrádné srázy.

Před západem slunce jsme v barácích. Budu asi rád na tento první výlet do hor vzpomínat.

29. srpna. Již tři týdny jsem do deníčku nepsal. Náš život přináší teď málo nového. Jsou jen cvičení, zkoušení, mapoznalectví, bojová cvičení v terénu, ostrostřelba se střídá v ostrém tempu. A to je snad dobře – stále se bojím těch volných chvil. Nacházím dokonce v některých cvičeních i jakousi zábavu. Svorně všichni však nenávidíme cvičiště u Innu. Tam nikdy neuděláme nic dobře, i když se jedná třeba jen o obyčejný pochod, který mívá zpravidla „Direktion die hohe Pappel“.⁸ To řve četař, feldvebel, fährnich, někdy i oberleitnant. Nejhorší to je k 10. hodině, kdy na cvičiště přijíždí velitel II. kumpačky, Hauptmann Hannsch. Ten překřičí všechny. Jakmile zazní jeho „Chargen zu mir!“⁹, máme chvilku pokoj. Šarže v půlkruhu naslouchají instrukcím nebo nadávkám velitelovým, nikdo ani nedýchá, ani se nehne, i když mu hejtmanova kobyla slintá do obličeje. Pak se

⁸ Směrem k vysokému topolu.

⁹ Velitelé ke mně!

najednou rozletí a podle nálady pak cvičíme „Habtachtmarsch“, je-li vedro, nebo „Krieche“,¹⁰ je-li bláto. Oddech nastane teprve, když hejtman zmizí.

Řady naše pomalu řídnu. Někteří zahajují jakousi trpnou oposici, nic nemohou pochopit, nic nedovedou zacvičit, každé cvičení svým způsobem pokazí. Nepomáhá ani „Einzelausbildung“,¹¹ ani tresty. Činí dojem nešiků, neschopných, naprostých ignorantů. Nejsou-li jimi, musí mít jistě velkou dávku trpělivosti a vůle. Čeho však chtějí dosáhnout? A dosáhnou toho? Nemám té povahy, abych se hlásil nemocen, s tím jsem byl již odmítnut. Nechám tedy věcem volný průběh. Stávám se tak trochu fatalistou. Takovým způsobem jsem byl určen do školy pro výcvik záložních důstojníků. Kdožví, nač mi to jednou může být dobré. Den odchodu do školy je již stanoven, a tak dnes trávíme poslední neděli v Hallu.

Oslavili jsme ji náležitě, alespoň co se gastronomické otázky týče. Tedy po pořádku. Od té doby, co jsem rukoval, se strava poznenáhlu zhoršuje. Chléb sice zůstává stejný, nebyl však od počátku k jídlu. Do kávy začali přidávat náhražku, v poledne čerstvé maso začíná ustupovat různým konservám, rybám čerstvým, soleným a sušeným, hrachu, fazolím a různým kaším, jež by nebyly tak špatné, kdyby byly maštěny. Proto začalo přibývatí kuchyňských odpadků. Aby nic nepřišlo nazmar, začal jimi hejtman Hannsch vykrmovat prasata. Zvířata jen kynula, ale vepřová nikde. Včera jsme zase měli hrachovou kaši. Nějaký filuta si asi umínil, že bez vepřové nepojede. Sebral několik porcí ještě horkého hrachu a předložil jej našim spolustrávníkům. A hned odpoledne měli kuchaři plné ruce práce a my měli dnes vepřovou v poledne i večer. Vyšetřovalo se včera i dnes, ovšem bezvýsledně.

30. srpna. Již v nejbližších dnech máme odejít do školy, a dosud chodím v úboru, který mi dali, když jsem narukoval. Moji druhové většinou rovněž tak. V tom ohledu se o nás nikdo nestará. Máme prý si opatřit „Extrauniform“. Je to však naše starost? Převládá názor, že je povinností vojenské správy nás „standesgemäß“¹² obléci. Přece však se našli dva brněňští Němci, kteří si pořídili vycházkový stejnokroj. Jsou to nadšenci. Vystupují okázale, až to budí závist. Jako jednoročáci použili též práva a bydlí v soukromých bytech. V polovici srpna nám

¹⁰ Pochod v pozoru a plazení.

¹¹ Individuální výcvik.

¹² Přiměřeně.

dokonce představili své prý nevěsty. Ty chodily s námi dokonce i na cvičení. To jsme pak vždy mívali pokoj od nového přísného Oberleitnenta, který se kolem nich točil. Zdá se mi to však poněkud přece jen divné, ta láska tak na odiv stavěná, a ten lehoučký způsob a tón zábavy s ostatními. Což, možná, že se to tak ve společnosti dělá. Nedovedu to posoudit.

Výsledek této epizody dostal se však již první týden našeho pobytu v důstojnické škole v Innsbrucku. Oba nadšenci onemocněli pohlavní chorobou. Tajili to a počali se léčit u soukromého lékaře. Kdyby totiž o tom zvěděli představení, znamenalo by to vyloučení ze školy, a oni přece chtějí sloužit vlasti jako důstojníci. Přišel však „Dienstzettel“¹³ od pluku a pak to prasklo. Ještě téhož dne odjížděli do Hallu s eskortou. Nadělali totiž po hotelích v Hallu dluhů a k tomu přibýlo trestní oznámení pro klamání velitele, neboť z nevěst se vyklubaly nevěstky, jež prý zavčas zmizely. Nádvkem zbyla oběma smutná památka pohlavní nemoci, jejíž získání se považuje za svévolné poškozování branné schopnosti.

¹³ Služební lístek.

V DŮSTOJNICKÉ ŠKOLE V INNSBRUCKU

Dne 3. září 1915 před polednem jsme dorazili do Innsbrucku. Jsme ubytováni v Margaretenschule. Je nás kolem 60 od LIR 14.¹⁴ Kromě nás jsou tu jednoročáci od 1., 2. a 3. pluku tyrolských Landeschützu¹⁵ – samí Němci. Jaký život nás tu čeká?

4. září. Dopoledne máme volno. Máme doporučeno bydlet mimo kasárny. Nedaleko nádraží jsem si našel byt, který sdílím s Dr. Slezákem, advokátem z Brna, a s učitelem Žádníkem někde od Uherského Hradiště. Platíme 12 K měsíčně všichni dohromady. Tu budu alespoň na chvíli jako doma – v civilu – mezi svými.

Dopoledne jsme celá škola pohromadě. Do nového prostředí a do nových povinností uvádí nás bezprostřední velitel naší důstojnické kompačky hejtman von Chiccola, rodem prý Ital, smýšlením však dobrý vlastenec rakouský. Po všeobecném uvítání vysvětluje důležitost našeho nynějšího poslání, k němuž jsme určeni. Nato chválí statečnou a vítěznou armádu rakouskou, věří v konečné vítězství Ústředních mocností a líčí velikost, slávu a moc nového vítězného Rakouska, jež bude na jihu sahati až k Pádu. Nato dotýká se „elementů“ zrádných a mluví o zatčeném Kramářovi a Klofáčovi, apostrofuje je jako „solche Schweine“.¹⁶ Bude prý dobře, když vezmeme správu státu za jiný konec, zejména školství, neboť věrní poddaní jsou sváděni a mládež není učitelstvem vedena k lojalitě. Toto poslední platí zejména nám Čechům, z nichž většinou jsme učitelé. Víme tedy, na čem zde jsme.

5.–10. září. Jsme pořádně zapřaženi, nezahálíme ani hodinu. Chtějí z nás udělat důstojníky v době co nejkratší, a proto to úsilí. Máme přísného

¹⁴ Landwehr-Infanterieregiment Nr.14 – zeměbranceký pěší pluk č. 14 z Brna.

¹⁵ Tyroler Landeschützen-Regiment – tyrolský pluk zemských střelců.

¹⁶ Taková prasata.

„instruktionsoficíra“, je to nadporučík Buček z Brna, „kovaný“ Němec a dobrý vlastenec. Zdá se však, že raději cvičí náhradní síly, jež půjdou do pole místo něj, než aby předcházel dobrým příkladem v touze sloužiti na poli cti a slávy. Cvičíme pořadová, prostná, povely, velení, polní cvičení, bitevní, řešme různé úkoly, probíráme různé reglementy (nařízení) a předpisy. Není-li polních cvičení, chodíváme dopoledne na cvičiště za městem u Höttingu, odpoledne pak je škola. Dostává se nám všestranného poučování o tom, co má důstojník v záloze uměti, věděti a znáti. Jsou to často pro nás zajímavé poznatky a názory. Je například přísně zakázáno stýkati se veřejně s vojíny z mužstva, i kdyby to rodný bratr či otec byl (příklad Dr. Slezáka). Máme nařízeno také vystupovati důstojně, „standesgemäss“¹⁷ se strojití a pohybovati se v nejlepší společnosti a pouze předepsané lokály navštěvovati. V tomto ohledu narážejí naši velitelé na překážky. Předně jsme přišli od pluku hanebně vystrojeni. Uniformy nás snad všechny bez rozdílu spíše zesměšňují, než abychom v nich mohli „standesgemäss“ někde se objeviti. Na pořizení extrauniformy není peněz ani chuti. To Landeschützi mají každý svou vycházkovou uniformu a honí v ní vodu po MariaTeresienstrasse. Nakonec obstaral nám pan nadporučík z brusu nové oblečení a k tomu profesionisty, kteří na nás přešívají, až jsme také jako ze škatulky.

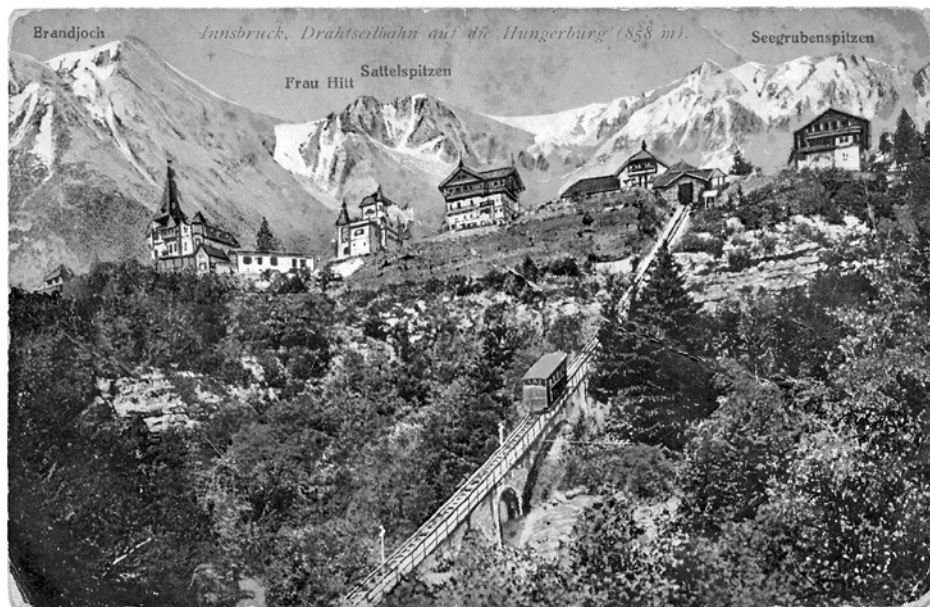
Při cvičeních poznáváme krásná okolí Innsbrucku. Jednou je to nad městem vyvýšený Hungerburg, spojený s městem lanovou dráhou pnoucí se vysoko nad Innem, jindy krajina kolem Laausev See¹⁸ na úpatí Patscherkofelu s rozsetými vilami a hotely pro návštěvníky Alp. Jsou teď prázdné a my dostáváme laciné občerstvení. Krásnou podívanou poskytuje cesta říšskou silnicí, vinoucí se úzkým údolím říčky Sillu s tmavozelenou vodou spěchající od Brenneru. Historické vzpomínky vyvolává Martinská stěna, na níž kdysi uvázl císař Maxmilián I. Dnes je provrtána tunelem elektrické dráhy vedoucí do Bavor. Pohodu máme trvale krásnou. Domorodci říkají, že podzim je nejkrásnější doba v Alpách. Připouštím, že je to možné, ale nejsem v patřičném prostředí, abych se mohl přírodním krásám bez zaujetí podívat.

Podaří-li se mi někdy zapomenout na okolnosti, jež mě sem přivedly, jsem dokonce šťasten na tu chvílku. Zato procitnutí je pak tím bolestnější. Jak jinak

¹⁷ Přiměřeně.

¹⁸ Pravděpodobně Lanser See.

bych se mohl ze všeho radovat za jiných okolností, a co teprve, kdybych se tu mohl provádět s Fandou! Jednou se sem snad přece podíváme spolu, až bude po všem. Často si to umiňuji a ji o tom ujišťuji.

Další pohlednice Fandě zachycuje oblast, kde Josef Dudek cvičil během studia v důstojnické škole (archiv J. Pavelkové).

Po odpoledním rozkaze je volno. Poněvadž mi učení při dostatečné znalosti němčiny nepůsobí obtíží, mám dostatek volného času. Procházím a prohlížím tedy pozoruhodnosti města, jež nese četné stopy přízně vládnoucího rodu. Uprostřed města je starobylý zámek rodiny habsburské, spojený s chrámem, jehož nejkrásnější ozdobou je hrobka císaře Maxmiliána I. Pochován v ní však není. Je to umělecká práce vzácné hodnoty, provedená ve sněhobílém mramoru carrarském. Zabírá celý střed kostela. Jemné figurální práce jsou chráněny železnou mříží. Po obou stranách chrámové lodi jsou rytířské postavy ve středověkém brnění. Charakteristickou pro tyrolský lid zdá se mi zde postava statného rytíře, jehož jistá část brnění je nápadně lesklá a opotřebovaná od dotyku žen, jež si zde tímto způsobem vyprošují požehnání svého lůna.

Západně od císařského zámku je starobylý dům, jehož jeden balkónek nad úzkou uličkou je kryt zlatou stříškou, k níž se pojí jakási pověst, mně však neznámá. Odtud vede úzká ulička ke starobylé hospůdce, kde hostinský Ital se svou

snědou dcerou čepují ohnivé víno italské. Zde se občas scházíme, neboť jsme tu mezi sebou jisti, že naše řeči a písně neuslyší uši nepovolané. Na jižní straně přiléhá k městu návrší zvané Iselberg, památné vítězstvím habsburskému rodu věrných Tyrolanů nad Francouzi.¹⁹

Volné chvíle, zejména večerní, trávíme doma v bytě. Na vysedání v hostincích nemáme chuti, a pak mé zásoby v poštovní spořitelně se povážlivě ztenčují. Se samotou doma však přicházejí vzpomínky a smutek, který mě vyhání do ulic, jimiž se často bezmyšlenkovitě potuluji. Mnozí chodí za děvčaty, ale mě neláká tento způsob utrácení peněz, času – a cti. Před sborovým velitelstvím každého večera hraje vojenská kapela – Češi. Mají v nás vděčné posluchače. Je to divné, jaké myšlenky, nálady a touhy tato hudba vzbuzuje. Musím myslet na svou lásku. Beznadějí svírá se srdce, když hrají: „Hřbitove, hřbitove, zahrado zelená...“! A hrávají to tak často. „Ne, chci žít, užít lásky a splatit ji!“

19. září. Dnes je ve škole svátek. Je první povyšování. Vystupuji s většinou kamarádů na první stupínek vojenské hodnosti, tj. odedneška jsem frajtresem (*Gefreiter* = svobodník). To znamená, že ode dneška bude má „gáže“ místo 18 krejcarů 20 krejcarů denně. Jinak se na mém životě ničeho nemění.

24. září. Máme velké dvoudenní cvičení. Cílem našim je hřeben alpský severně od Innsbrucku, jemuž vévodí legendární Frau Hitt – prý zkamenělá kněžna se svým komoňstvem.²⁰ Prokrel ji žebrák, jemuž odepřela almužny. Vystupujeme v plné výzbroji s tornistrami cihlami a pískem zatěžkanými. Stoupáme úzlabím nad Hüttingem, míváme pásmo lesu, jež přechází v kosodřevinu, jež zde je jako hřebenem zčesané vlasy obrácena vršky směrem po svahu dolů. Shrnují se tímto úzlabím v zimě sněhové spousty, laviny. Stopy jejich jsou až příliš patrné na odřené kleči. Na hranicích travnatého patra a skalisk nocujeme pod stany. Krásný je odtud pohled na město za večerního osvětlení. Než světla dole brzy zhasnou a pak se dorozumíváme světelnými signály s hlídkou, jež zůstala v kasárnách. A k večeru druhého dne jsme zase dole. Baví mě takováto cvičení.

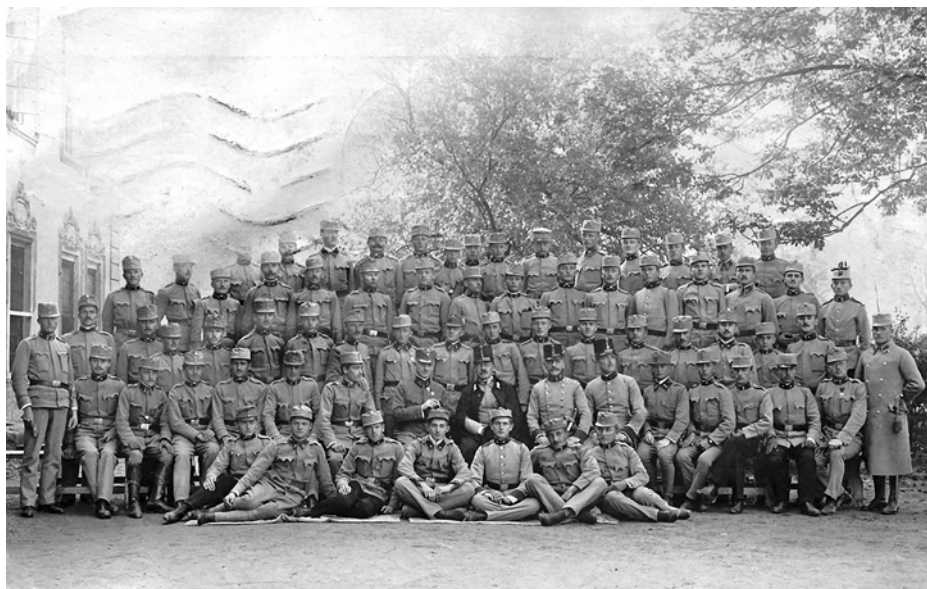
¹⁹ V roce 1809 se odehrály celkem čtyři bitvy u Bergiselu. Stály proti sobě tyrolské oddíly věrné Habsburkům a francouzské a bavorské jednotky císaře Napoleona I. První bitvy sice vyhráli Tyrolané, ale v listopadu byli spojenými bavorsko-francouzskými jednotkami poraženi.

²⁰ Kmoň – archaicky či žertovně kůň.

V následujících dnech zase cvičení, řešení úloh teoreticky i prakticky. Zvláštní péče se věnuje zacházení s výbušnými látkami ve věcech vojenských. Znalost němčiny mi velice prospívá, zejména při otázkách teoretických.

9. října. Nenosil jsem dlouho odznaky „neštěstí kompanie“, tj. svobodníka. Ode dneška jsem kaprálem, tj. desátníkem, a mám 25 krejcarů na den.

15. října. Vrátili jsme se z třídeního cvičení, spojeného s ostrostřelbou. Cílem naším byl Stubaital, boční údolí ústící do údolí řeky Sillu. Měli jsme krátkou pohodu, cvičení dopadlo pro nás dobře. Vystoupili jsme až nad hranice věčného sněhu.

Důstojnická škola v Innsbrucku. Josef Dudek, již v hodnosti desátníka, stojí první vpravo mezi druhou a třetí řadou, říjen 1915 (archiv J. Pavelkové).

25. října. Dnes jsou závěrečné zkoušky. Zkouší sám hejtman von Chiccola. Nu, pomoz Bůh! Ti Češi prý by mohli být docela dobří vojáci, jenom kdyby měli více ambicí, řekl po skončených zkouškách. Kdepak my ambice, my máme jiné zájmy. Jsem vyvolán ke zkoušce na četaře. První otázka teoretická: „Kampf in der italienischen Tiefebene“²¹ dopadla dobře. Praktická otázka platila všem zkoušeným: „Postavte setninu tak, aby všichni vojáci mohli současně na všechny strany

²¹ Boj v italské nížině.

stříletí. “ Je to hříčka, kterou jsem postřehl. Když jich několik nevyhovělo, přihlásil jsem se. Jednoduchým povelém stavím setninu do žádoucího postavení. Bylo to dobře. Budu četařem. Ale chyba lávky! Myslím si něco o tom umění a směji se tomu, když se vracím do řady. Na dotaz hejtmána, proč se směji, pravdu říci nemohu, a proto zarytě mlčím. A to bylo zle. Je ovšem po četařství. Jiných následků však tento incident neměl.

27. října. Konec kursu, celá škola je shromážděna na cvičišti za Höttingem. Srdečnými slovy loučí se s námi ředitel naší školy Oberstleutnant Freiherr von Penz. Hudba nás doprovází a na MariaTeresienstrasse je promenádní koncert. Loučíme se se známými místy. Celkem vzato, byly to zde příjemné časy nehledě na různé ty okolnosti, jež souvisely s vojnou.

Večer pak je večírek na rozloučenou s našimi představenými, na něž se dostavily různé osobnosti vojenské i civilní správy. Jak krásně se vyjímaly a jak udivily společnost naše národní písně, zpívané s doprovodem houslí našimi učiteli – umělci. Načerpal jsem posily a jakési síly vzdorovat z jejich melodií.

28. října. Jedu jako desátník zpět do Hallu. Bulhaři vpadli Srbům do zad, naděje na konec války není. Nejbližší vyhlídka je výcvik nováčků. Na jak dlouho???

ZASE V HALLU

29. října. Abrustuji, tj. mám odevzdati ústroj, který jsem dostal ve škole. Nechce se mi s ní se rozloučiti – zvykl jsem tomu jaksi – a začínám trochu s frajeřinou. Proto si pomáhám tím, že od jednoho feldvebla za 3 K kupuji celou uniformu a tu odevzdávám s přídavkem 1 K místo své. Hlavní věc, když má počet plný. Ale ještě jinak doplácím na tuto transakci. Někdo velmi šikovný mi při tom vyfoukl garnituru prádla a rukavice.

Ve městě jsem si s přítelem najal světničku. Je tmavá, s malým okénkem do úzké uličky. Odpoledne dostavilo se prudké bolení zubů. Na utišení nemám ničeho, musím čekat do zítřejší prohlídky. Běhám po pokoji sem a tam a nadávám. Přišla dcera naší domácí, už děvče v letech, prsaté a vyzývavé – vzpomínám si, že jsem ji vídával ve společnosti vojáku – a že mi od bolení zubů pomůže. Ale myslím, že jsem jí řekl něco nelichotivého, protože se jaksi zasmála, pohodila hlavou a odešla.

30. října. Ráno mi lékař bolesti utišil a mám „dienstfrei“. Píši tedy Fandě. Jelikož jsme zde ve válečném pásmu, posíláme poštu nefrankovaně. Musí však býti u setnin censurována. Abych se této censuře vyhnul, posílám Fandě dopisy expres nebo doporučeně přímo z pošty. To nám však nyní zarazili. Všechno musí být censurováno. Jak to udělat, aby nikdo nečetl, co píší? Censorem v naší kanceláři je vojín Veverka, v civilu člen činohry českého Národního divadla v Brně. Jdu za ním, aby mi dopis zcensuroval, když není vyhnutí. Bere dopis vzhůru nohama a čte – totiž dělá, že čte. Je totiž rád, že se ulil do kanceláře, a proto musí být opatrný před slídivými zraky. Pojí nás však společné pouto, naše češství, nabývá i zde, u „českého pluku“ stále horšího zvuku. Příčiny vysvětlují se urážkami nebo hnusnými nadávkami. Jsem Veverkovi vděčen za diskrétnost. Píši sice jen o lásce, a to právě není určeno pro jiné oči než její.

31. října. Už mám zaměstnání. Cvičím Poláky a Rusíny. Bůh milý ví, jak se k nám dostali. Nevím, koho mám litovat – jich či sebe.

1. listopadu. Všech svatých – ponurý svátek – předvečer Dušiček – předtucha zimy a snad i... Tisknu hlavu do deky v šeré komůrce, abych nemohl a nemusil myslet. Ale nejde to. Vzpomínám, že před rokem jsem s větší nadějí hleděl do budoucnosti, ježto se všeobecně tvrdilo, že bude brzký konec války. Proto také častěji ve veselé náladě poseděl jsem v hloučku kamarádů v Besedním domě v Králově Poli, až jsme, právě před rokem, přetáhli večerku. Do kasáren bylo pozdě. Proto jsme se uvelebili po lavičkách v Lužánkách. Brzy nás však roztřepala zima. Proto zve nás spolunocležník Kintr (z Kčenova u Olešnice), abychom se šli vyspat do jeho bývalého bytu v Husovicích. Jelikož však jsme nebyli čekáni, vlezli jsme tam oknem. Pěkně jsme se vyspali i na kobercích. A ráno byla bílá káva. Vzpomínky na tuto příhodu jsou tím živější, že zanedlouho potom jsme byli puštěni do civilu.

Teď však není naděje ani na dovolenou, natož pak na propuštění. Zbývá jediná vyhlídka – fronta. V takovém rozpoložení myslí začínám psát zase Fandě. Moc ji asi nepotěším, ale nemohu si pomoci, musím si uleviti.

2. listopadu. Dušiček. Dopoledne s kroužkem kamarádů ležíme v lese pod Judensteinem kolem ohně. Odpoledne prohlížíme na hřbitově hroby zemřelých kamarádů vojáků – obou stran. Je jich zde hezká řada. Kde budou naše hroby a kdy?

3. listopadu. Přišli nováčci – 18letí. Jsem k nim přidělen na výcvik. My absolventi kursu pro záložní důstojníky máme těžké postavení vzhledem k šaržím z mužstva. Důkladně nám dávají pocítovati svoji převahu ve vojenském zacházení s mužstvem. K tomu se ani za cenu té šarže nikdy neodhodlám.

5. listopadu. Jedu do Schwatzu se zubem. Pěkně mi jej tamější vojenský lékař – Čech – zaplomboval. Mluví česky bez křivení úst a bez komolení řeči.

6. listopadu. Tak už na nás došlo. Deset absolventů naší školy je náhle přiděleno k 15. maršce, jež má ještě dnes odjeti. Nejprve vybírali ty, kteří měli ze školy nejlepší prospěch. To je konečně pochopitelné. Ale byli tam zařazeni i někteří z důvodů, jež nutně vedou k uvažování. Např. svobodník Procházka zapomněl při „Platzmusice“ vzdáti čest, když se hrála turecká hymna. Nepomohla omluva, že hymny nezná. Jsou to spojenci a neznalost neomlouvá. Přítel Ždímal dostal se tam proto, že jeho bratr na frontě nedávno přeběhl k Rusům. Náš Ždímal říká, že také uteče. Těm prvním má býti pole cti a slávy odměnou a příležitostí k proslavení, ti druzí tam jdou z trestu. Výsledek je stejný: obojí jedou na frontu. Nevnučuje se tu myšlenka, že to je lhostejné, jakým způsobem se tam dostanu?!

Po odjezdu „marsšky“ je nás tu ještě dost zbytečných šarží jednoročáckých, a proto pro nás zřídili jakýsi pokračovací kurs, tzv. Kadett-Aspiranten-Schule pod vedením Oberleutnanta Heinricha, který je tu na odpočinku z fronty, a Fähnricha Ehrenreichera. Nemají pro nás jiné práce. Pozornost věnuje se hlavně polním cvičením, čtení mapy a polní službě.

7. listopadu. Neděle – celý den je volno. Dopoledne jdu zase jednou do kostela. Od té doby, co jsem byl přítomen polní mši brněnského biskupa, když jsem vyprovázel bratra Jeníka na nádraží, nemohu jaksi uvěřit v upřímnost těchto bohoslužeb. Což na protivně straně nejsou také lidé, naši bližní, a dokonce i křesťané?

Desátník Josef Dudek, konec roku 1915 (archiv J. Pavelkové).

Odpoledne vyhledávám známé ve městě. Našel jsem tu Jobína Štarku a Poldíka Hocha z Petrova, pak kolegu ze studií aspiranta Mudrycha ze Lhotky u Letovic. Tak mi uběhlo odpoledne. Večer ležím doma a probírám ve vzpomínkách celý svůj dosavadní život. Co jsem doma užil? A co mě čeká? Vzpomínám i na svou lásku, ale nepíši jí, nemohu se k tomu odhodlat – ani nevím proč. Chytá se mě světobol?

13. listopadu. Sníh z hor sestoupil až k nám na střechu. Všude vody a bláta. Dostáváme teplé prádlo. Chtěl bych se někde ve městě vykoupat, ale teplé lázně tu nikde nejsou v provozu.

14. listopadu. Opět neděle. Nejdou však do kostela. Nemohu mysl přimět ke zbožnosti. Píši svým na Moravu a známým do pole. Odpoledne mě spolubyvatel zaučuje hře v karty, zahříváme se čajem a dekou v posteli, protože topivo nemáme. V barácích mrzne ještě víc a do hospody je také třeba peněz. Já již jsem se svými úsporami na dně.

18. listopadu. Zaučujeme se v kopání zákopů a stavění „deckungů“ (krytů) v zemi. Pilně nám sněží a tuho mrzne. Dnes odjíždí – prý do Vídně do civilu – oblíbený kamarád Pýč, Rus, o němž jsem se zde již zmínil. Svorně mu to přejeme i závidíme.

19. listopadu. Přijeli noví rekruti. Mezi nimi nacházím spolužáka z měšťanky, Ludvíka Chloupka z Drnovic, kolegu a spolubydlícího se studií Josefa Hájka z Kunštátu a učitele Koutného z Olešnice. Nemáme radosti nad shledáním zde.

21. listopadu. Neděle. Sehnala se nás celá parta a rodlujeme. Sáně jsme vypůjčili, mrzne, jen se jiskří a dráha z Hollstalu je krásná. Škoda, že to není v míru.

22. listopadu. Nadporučík Heinrich od nás odchází a vedení kursu přejímá nadporučík Hanáček.

24. listopadu. Seine Excellenz Feldmarschal Leutnant Daniel se přijel na nás na 16. Marschbattalion podívat. Čekáme na něj v mrazu na Milser Heide.

26. listopadu. Dnes přišla rána. Třebaže se již po 5 měsících mohla čekat každý den, přece přišla neočekávaně. Na základě ministerského výnosu v dnešním rozkaze citovaném budou všichni jednoročníci u kádru bez rozdílu šarží zařazeni do 17. Marschbattalionu. Tedy přece půjdu k Vánocům do pole! Co tomu řekne Fanda? Uvidíme se někdy ještě?

27. listopadu. Nové překvapení. Dle odpoledního praporečného rozkazu jsem s 9 kamarády přeložen k 24. zeměbraneckému pluku do Vídně. Přece tedy se odtud dostanu jinak než s „Marschkou“. Změní to však něco na tom včerejším?

Telegrafuji domů, že odjíždíme do Vídně. Večer jdu ještě na zpěvní zkoušku. Přípravuje se česká pěvecká i hudební akademie k 5. prosinci. To již budu pryč. Dostávám též zhotovené fotografie a rozesílám je.

28. listopadu. Poslední neděle v Hallu. Sářkujeme vesele a večer oslavujeme odjezd těžkým bavorským pivem.

29. listopadu. Už necvičíme, jen se připravujeme k odjezdu. V poslední chvíli dostávám z domu obvyklý bochník a od Fandy dopis.

30. listopadu. S veselou odjíždíme. Dali jsme si vyplatit stravné, a tak jsou peníze. Co nás čeká ve Vídni? Pravda, vojna, ale jaká? Snad se budu moci odtud podívat domu, snad uvidím Fandu!

Jedeme pohodlně v osobním voze. Vyhlídka na Alpy není tak lákavá jako na jaře, vše je pod bílým příkrovem. Jen západ slunce krásně zlatí vrcholky hor. V Salzburku čekáme na nový vlak. Je to pěkné město, ale raději bych se viděl u nás doma na vsi. Třetího dne ráno vystupujeme na Západním nádraží ve Vídni a vstupujeme do zamlžených ulic.

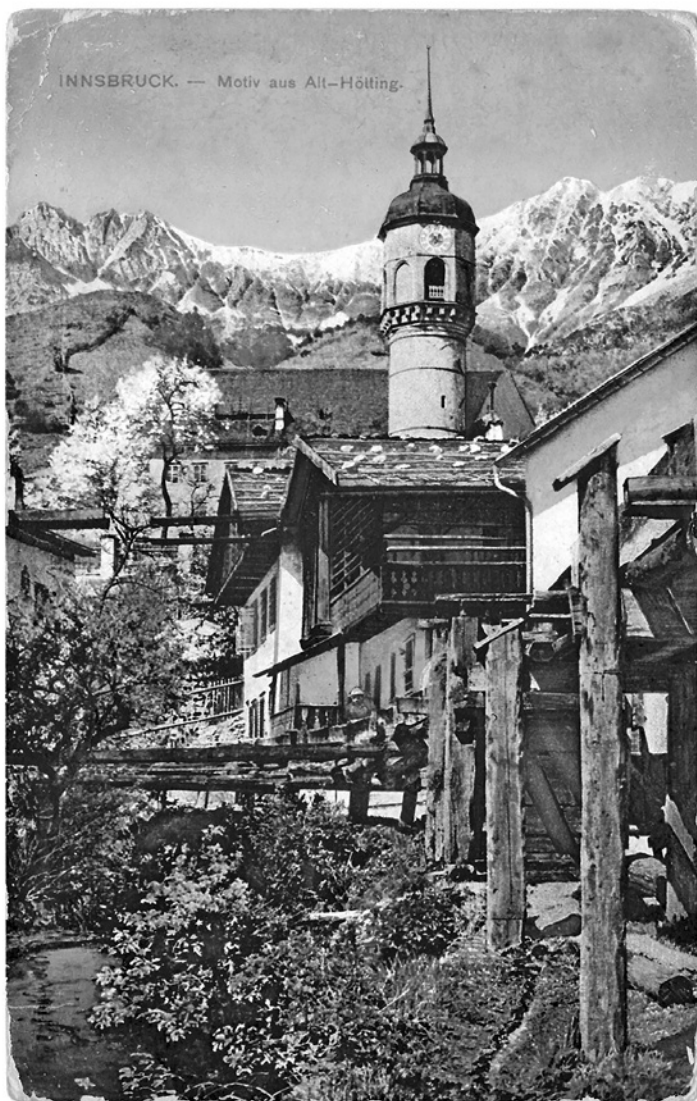
VE VÍDNI

2. prosince. Město je ve sváteční náladě – je výročí císařova nastoupení na trůn. Nikdo z nás Vídeň neznáme. Vzpomínám na zájezd studentstva z celé říše do Vídně na jaře 1914 ke střeleckým závodům, jehož jsem se také zúčastnil. Mlhavé ty vzpomínky ze mne učinily vůdce naší party, a k polednímu jsme pluk šťastně našli. Tam nás rozstrkali. Jsem s přítelem Kašparem ze Želetavy přidělen k 6. náhradní setnině v X. okrese v barácích, jiná část pluku je v Siebenbrunnenstrasse, ostatek pak ve Freihause na Naschmarktu. Valně si nás nevšímají a toho ihned využíváme. Musíme prý si najít nějaký byt, v barácích bydlet nesmíme. Je to obtížné. Soudruh Kašpar neumí německy, jednám tedy sám. Běháme z ulice do ulice a vyhlížíme po tabulkách, jež by nabízely pokoje. Přicházíme tak na stíny velkoměsta – nebo je to jen válečný zjev? Za oknem visí tabulka hlásající, že je v domě postel k pronajmutí. Kde je jedna, mohou být i dvě, myslíme si a vstupujeme. Přijímá nás paní pěkného zevnějšku, usměvavá a spíše mladá než usedlá. Ukazuje nám pokoj se dvěma postelemi. To se nám zrovna hodí, povídám. Ale paní se usmívá, a že prý pronajme pouze jedno lůžko za 20 K měsíčně. Na druhém prý spí sama, dodává bez rozpaků. A dodává rychle, že má muže na vojně, je na frontě a samotné je jí smutno. Horko mě oblilo a povídám to Kašparovi. Pak cosi koftám a již se chystáme ke dveřím. Snaží se nás zdržet. Mluví o slevě, o trampotách, o samotě, vábí úsměvem a očima, ale půda mě pálí pod nohama. Venku teprve jsem si oddychl. Takhle to tedy vypadá ve velkoměstě! Tak bez ostychu, bez obalu! Copak my hoši z moravského venkova můžeme vědět! Díky ti, drahá, tys mou ochranou!

Konečně jsme přece jen pokoj našli pro nás oba a je nám v něm dobře. Pronajala nám jej jakási mladá paní Čápová, jejíž muž je také v poli, a sama se odstěhovala k matce. Platíme každý 12 K měsíčně – je to hodně, když je málo peněz.

Dále jsem zjistil u setniny, že bych se na *Stationsfrei* (propustku) mohl podívat domu. Mám se tedy nač těšit.

3. prosince. Cvičím „rekruty“. Musí to být podívaná pro bohy. Já malý kluk a oni každý táta s blahobytným většinou bříškem, všichni tak kolem padesátky. Jsou však rozumní, vidí asi, že mám asi do toho vojančení tolik chuti co oni. Ostatně pozoruji, že se tady vojna tak „nežere“ jako v Hallu. Proto více prostojíme a proležíme než cvičíme.

Pohled, který do Vídně Josefu Dudkovi zaslal jeho přítel Josef Hájek 24. prosince 1915. Kromě přání veselých Vánoc napsal: „Právě dnes jsme byli očkování proti tyfu a neštovicím. Máme dnes fraj.“ (archiv J. Pavelkové)

6. prosince. Jsem přeložen k 4. náhr. setnině, jež je ubytována ve Freihause uprostřed města. Poněvadž tam nemohu najít bytu, zůstávám ve starém a budu dojíždět elektrikou. Alespoň trochu poznám sídelní město.

12. prosince. Včera jsem dostal propustku. Jak jsem zavýskl! Rychlík z Jižního nádraží mě unášel k domovu. Doma je neveselo. Ale viděl jsem Fandu, miláčka. Byla ráda – jak jí to slušelo! K půlnoci jsem zase ve Vídni.

17. prosince. Na cvičení chodíme na Laaerberg nebo do Prátru. Oboje trvá skoro hodinu, proto na cvičišti mnoho nepoděláme. Ostatně služba vojenská je zde daleko lehčí než v Hallu. Není tu té přesnosti a přísnosti. Každý hledí si ulevit, jak jen to jde. Brzy se také zaučuji. Nejdříve jsem vyzoroval, že ke kotli jich chodí nepoměrně mnoho vzhledem k počtu cvičících. Objeví se odkudsi, vynoří z tajemných útrob Freihausu a po menáži zase jako by se nad nimi zem slehla. Co dělají? Kde je kontrola? Tohoto poznatku mohu využít. Dávám si vyplácet stravu (*Menagegeld* a *Brotgeld*), ke kotli pro jídlo však chodím dál načerno. Mám již na byt, do kavárny i divadla. Následuji pouze příkladu mnohých. Zvláště Vídeňáci se vyznají. S radostí a nadšením vítali válku, chlubí se vítěznou armádou, ale sami nejraději válčí doma. Službu ať konají ti druzí. Zvláště na nás Čechy mají spadeno. Nejsme však z těch, kteří by se chtěli zavděčovat.

18. prosince. V dnešním večerním rozkaze bylo oznámeno mé nové povýšení, vlastně jmenování. Mám teď sáhodlouhý titul: Kadett Aspirant titular Feldwebel wirklich Korporal. To znamená, že mám vedle jednoročáckých odznaků odznaky, povinnosti a práva šikovatele, ale požitky zůstávají desátnické. Ke jmenování připojeno přísné nařízení opatřit si z vlastních prostředků šavli. Díky uvedenému způsobu stravování nejsem však touto novou „kariérou“ nikterak zkrácen, pokud jsme ve Vídni. Tuším však, že to má býti injekce nálady pro pole.

19. prosince. Jsem zase doma, vlastně u Fandy. Tak je mi jaksi dusno, jako před bouří. Nezmiňuji se ani doma, ani Fandě, že čekám každou chvíli odchod do fronty. Slibuji, že na koledu přijedu, ač tomu ani sám nevěřím.

21. prosince. Tak už to přišlo, jsem zařazen do 17. marschky. To se už na tu slíbenou koledu nedostanu. Dostáváme polní výzbroj a výstroj. Mám toho plný tlumok, a protože půjdu do pole jako řádný voják, ještě si prikupuji, co kdo poradí, že by mohlo být dobré proti zimě, vlhku či hladu nebo dlouhé chvíli. Škoda jen, že nemůžeme sehnat nic účinného proti střelám, škoda!

Vánoce 1915. Přece jen jsem přijel domů, ale jen abych se rozloučil, jako právě před rokem můj bratr Jeník, abych snad již naposledy zulíbal svou nejmilejší.

Po koledě jsem jel. Oči zůstaly suché, ale srdce je stísněné. Tatínek jen říká: „Nebud' hloupý.“ Mám jakýsi zvláštní, nepříjemný pocit a do mozku se mi dere jen jediná myšlenka: „Proč?“

27. prosince. Máme pohotovost, čekáme jen na rozkaz k odjezdu. Dohadujeme se, na které by to mohlo být bojiště. Možností je zde několik, ale židovští písaři tvrdí, že to bude Rusko. Dějí se dalekosáhlé přípravy, jakých jsme v Hallu neviděli. Nikdo z mužstva a nižších šarží se nesmí bez zvláštního povolení vzdáliti z kasáren. Vysvětlení dostalo se našincům z Hallu až později.

ROK 1916

Od Nového roku je náš Freihaus strážěn nesčetnými strážemi, aby nikdo se nevzdálil, nebo aby nepovolání se nedostali dovnitř. Rozkaz však nebyl proveditelný – a snad na to provedení se ani valně nedbalo, jako na všechno zde pod svícem. Freihaus je veliký komplex budov velmi starých, jež na straně do ulic jsou sámý obchod a obchůdek obskurního vzezření. Hlavní východy jsou stráženy, ale v polorozpadlých částech jsou východy a otvory, jež asi zůstaly utajeny vojenské správě, neboť jsou dobře maskovány obchodními místnostmi zvenčí. Takovým způsobem se po zaměstnání ztenčí pohotovost našeho polního praporu o velmi značné procento. A když pak po večerce jdu z povinnosti služebními ubikacemi, vidím potáčení, slyším jejich klení, vřískot ženštin, jež se sem vloudily, aby zpříjemnily poslední chvíle mnohých, aby z nich vytáhly poslední groš a nejednoho vytáhly z Marschky tím, že jej naočkují svým jedem. Připadá mi to přímo jako jakési běsnění. Jak je to hnusné!!! My Češi se scházíme v nedaleké českobudějovické pivnici, navštěvované téměř výhradně Čechy. Tam v zadní místnosti už nemluvíme jen polohlasem od srdce, tam se mluví otevřeně, zpívá bojovně. Snad je to neopatrnost, ale je to tak. Tam také se všelicos dovídáme o zákulisí války, tam se rozdávají rady pro frontu.

DO POLE

Na Tři krále jedeme. Celou noc jsme nespali. Prapor je od večera „marschbereit“. Dopoledne na dvoře přísaha, a již jen čekáme, až se vrata otevřou. A v tom už – odchod „maršky“! Nádraží poskytuje zcela jiný obraz, než jsme viděli v Hallu, kde odcházeli nespolehliví Češi za vedení spolehlivých důstojníků na pole cti a slávy. Zde jsou Němci, většinou obyvatelé sídelního města, kteří jdou bojovat za císaře a vlast, v níž vládnou.

Hejtman Dellazotta předjíždí na koni, aby nás doprovodil na nádraží. Otevřela se vrata. Za zvuku ryčného pochodu vtéká zelenavá masa do široké ulice. Tam čekají zástupy. Kolena se zakolísala. Mužstvo ze značné části je zpito, podpírá jeden druhého. Toho řevu a hulákání – hudba se ztrácí v tom hluku ulice. Električka jede za námi. Okamžitě je obsazena hrdinnými bojovníky, kteří se chtějí ještě svézt. Nikdo se nepokouší je zadržet. Řady i celá kolona jsou rozrušeny. Tu vyprovází plačící žena muže či milence, tu mu nese pušku, jiná přebírá tlumok, aby mu ulehčila, tu v davu, onde zase ve dveřích voják v plné zbroji, vzadu pak se trousí hloučky, jež nemohou nebo nechtějí stačiti. Důstojníci a řízní poddůstojníci nejsou s to, aby zavedli pořádek. Nám několika českým aspirantům nesvěřili žádného úkolu, a proto jdeme na vlastní pěst. Konečně jsme přešli Dunaj, Praterstor a jsme na nádraží. Nasedáme: mužstvo do dobytčáků, důstojníci a aspiranti do osobních vozů. Slezli jsme se pohromadě. O mužstvo se nestaráme, na to jsou spolehliví velitelé čet, my jsme jen jejich zástupci. Najednou venku křik. Vyhlédnou. Hejtman Dellazotta tryskem prchá na svém koni a za ním se nese od vlaku déšť kamení a pusté nadávky. To se stateční obráncové vlasti loučí se svým instruktorem, který bude bojovat na ulicích či parketách vídeňských. Je třeba připomenout, že v „maršce“ jsou zastoupeni ponejvíce Vídeňáci a jen malá část je chlapců z jižní Moravy – též většinou Němců. Jaký to „krásný“ příklad vlastenectví pro nás Čechy, pro něž není jiného názvu než Sauböhm,

Schweinehund, Franzose²² apod., s přívlastky: nespolehlivý, podezřelý, zbabělý, zrádný atp., podávané s náležitou dávkou pohrdavého nebo jizlivého úsměšku. Všechno toto ukládáme na dně svých srdcí.

Na první stanici za Vídní zkoumá a přehlíží se skutečný stav „maršky“. Výsledek je zdrcující. Na 70 mužů, mezi nimi i důstojník, Vídeňák, se nedostává. Nevím, jaké kroky podnikl velitel našeho praporu, mladičský leutnant, a čeho dosáhl. Jelo se dále.

Ráno jsme v Břeclavě – vlastně Lundenburgu. Není sporu o tom, že jedeme na ruské bojiště. Toužebně zíráme na rodnou zemi, ležící pod sněhovým příkrovem. Míjíme Přerov, Bohumín – Oderberg a znovu se probouzíme ve veliké hale krakovského nádraží. Spíme střídavě na lavicích, na zemi a policích pro zavařadla. Čas si krátíme hrou v šachy a karty. Do řeči nám není a nečinně sedět v myšlenkách je bolestné. Následující kontrolou za Krakovem bylo zjištěno, že dalších 30 chlapů zmizelo. Důstojníci před námi zarytě mlčí – hanbí se, či jsou na to zvyklí? Nemůžeme jinak než ve svém kroužku popustit uzdu jisté škodolibosti. Jak by asi vyváděli, kdyby to udělali čeští lidé!

Za Krakovem se již objevují stopy bojů: opuštěné zákopy, drátěné překážky, v zemi prohlubně od granátů, vypálené vsi a města, pobořené a narychlo spravené mosty. Skličujícím dojmem působí vojenské rovny, tu ojedinělé, jinde hromadné. Kdo je oplakává, kolik je tu zničených nadějí!

Míjíme tak Řešov, Tarnov, Jaroslav, Přemysl, Lvov. Odtud odbočujeme k severu na Ravu Ruskou s památným bojištěm z r. 1914. O urputnosti bojů svědčí rozsáhlý les křížů, pokrývající táhlé návrší.

Ve Vladimíru Volyňském, na půdě ruského Polska, končí naše jízda. Vystupujeme. Je po poledni. Všude plno svítivého sněhu, sluníčko se zubatě usmívá. Táhneme liduprázdnými ulicemi polorozbořeného a polovypáleného města směrem severozápadním. Cílem naším je vesnice Mikuliczki prý asi 10 km vzdálená. Mapy nemám. Cesta je v sypkém sněhu namáhavá. Brzy cítím, že jsem se příliš zásobil, neboť tlumok sotva vleku. Nejvíce táhne k zemi puška. Jdeme tupě, bezmyšlenkovitě. Stmívá se již a konce to nebere. Při překračování závějí jsem sklouzl a sedám si do měkkého sněhu. Cítím sladkou úlevu a jakási příjemná mdloba mě obestírá. Spal bych hned. Nepokouším se, abych vstal. Pojednou

²² Česká svině; prásák či sviňák; francouzská nemoc čili syfilis.

mě kdosi zvedá, a že prý už jsme hnedle na místě. To mě vzpružilo. Krásně jsem mohl zmrznout. Došli jsme za úplné tmy. Vesnice je opuštěná. Vlezli jsme do nejbližší chatrče. Byla otevřená, prázdná a vymrzlá. Je třeba zatopit, něčím se zahřát. Za topivo posloužila dvířka od chlívka a zakrátko již plápolá oheň v ohromných kamnech, jež zabírají celou třetinu jizbičky. Horký čaj nám udělal dobře, ale brzo nás spánek položil na udupanou hliněnou zem. Jen jeden bděl, aby udržoval oheň.

V ETAPĚ

Následující den je náš. Shledáváme, že chaloupka se dobře hodí pro naši malou společnost. Je celá ze dřeva, krytá doškem. I komín je sbit z prken a omazán hlínou. Po majiteli není stopy, nic po něm nezůstalo. Polovinu světničky zastavujeme pryčnami na poschodí. Potom vše čistě vymetli jsme z obavy před hmyzem, vykourili a vystlali čerstvou slámou. Je jí velký stoh za vesnicí. Vesnička je malá, z polovice vypálená. Jen hromádka hlíny a sem tam ohořelý strom ukazuje, kde stávalo obydlí. Zbylé budovy se rychle trátí, neboť staviva se používá za topivo. My jsme v noci začali dvířky, dnes jsme načali chlívek.

Z obyvatelstva tu přece zůstaly asi čtyři rodiny. V našem sousedství sídlí starý mužik s ženou a dvěma dcerami. Syn uprchl s ustupujícími Rusy. Hned se s nimi seznamujeme. Je to zvláštní rozhovor, ale přece jen se jakž takž dorozumíme. Jsou to Malorusové, bydlící v bídne chatrči jako je naše. Obývají jedinou místnost společně s kozou, králíky a několika slepicemi. Známost je nám brzy prospěšná. Vaří nám brambory, jež mícháme s masovými konzervami, jimiž nás živí, dokud nebude postaráno o řádné zásobování. Mužikovi za to dáváme vojenský tabák, jehož nám dávají dostatek, a kuřáků dýmek zatím mezi námi není. Jsou to chudáci ustrašení, ožebračení, vděční za každé vlídné slovo.

Po krátkém odpočinku zase cvičíme. Jsou to zase polní cvičení, namáhavé pochody. Zvláště od té doby, kdy dešti a oblevou zmizel sníh. Cesty se staly bezednými a bývalá pole nekonečnými bažinami. Otužujeme se proti zimě, zvykáme dešti, blátu a cvičíme se v „trpělivosti“. Kolkolem jsou sledy válečné vichřice. Přicházíme na stopy, jež ukazují, kde stávaly příbytky nešťastných uprchlíků, na polích rezavější opuštěné pluhy, hnijí lány nesklizeného obilí, vzpomínky na domov vybavují v polích stojící žací stroje firmy Knotek a spol. Na širokých silnicích, vroubených alejemi topolů nebo lip, dosud leží nepovšimnuté mršiny koňské, z polovice řídkým blátem zalité, na nichž hejna vran a havranů slaví hnusné hody. Počínám nenáviděti tyto černé ptáky, jejichž